

ЗМІСТ

Новини та події / Співпраця з держорганами	5
Новини та події / Навчання	5
Новини та події / День відкритих дверей	6
Тема номера:	
Організаційно-економічний механізм діяльності кредитних спілок у сфері кредитування	9
Практичні рекомендації:	
Рекомендації юридичної служби «Програми захисту вкладів» щодо дій у зв'язку з набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг»	22
Заповідальне розпорядження щодо внеску (вкладу) члена кредитної спілки на депозитний рахунок	25
Діяльність обласних асоціацій і кредитних спілок	26
Судова практика:	28
Оспорювання договору поруки, укладеного в забезпечення кредитних зобов'язань (продовження)	28
УОКС І «АВС-ЦЕНТР»	36

«ВІСНИК КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ»
№ 8 (23) жовтень 2011 року
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13983-2956Р

Засновники: Всеукраїнська асоціація кредитних спілок

Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів»

Видавець — ФОП Нагребельна Г. О.

Головний редактор — Анна Нагребельна

Адреса редакції: вул. Пушкінська, 2-4/7, оф. 4, м. Київ, 01034, Україна
Тел./ф.: (044) 278-30-68, 234-24-87.

При передруку частини або всього матеріалу, посилання на «Вісник кредитної кооперації» обов'язкове.

Кредитні спілки
«ЗА»
добро в серцях!

Дню Св. Миколая присвячується

У кожному куточку України є ті, кому потрібна ваша увага,
бо, можливо, більше нікому потурбуватися про них.

Всеукраїнська асоціація кредитних спілок (ВАКС) пропонує
кредитним спілкам долучитися до соціальної акції: подаруйте
свято дітям і дорослим вашого районного центру,
селища чи міста.

Кожен знає, хто поряд з ним потребує підтримки:
чи то діти з дитячих будинків, будинків-інтернатів,
чи літні люди в будинках пристарілих,
чи школи й дитячі садки...

Зробимо щасливішим
бодай ще одного українця!

**Відбулося чергове засідання робочої групи
по розгляду проблемних питань суб'єктів первинного фінансового моніторингу —
небанківських установ**

27 жовтня

У приміщенні Державної служби фінансового моніторингу України відбулося 22-ге засідання робочої групи по розгляду проблемних питань суб'єктів первинного фінансового моніторингу — небанківських установ. До порядку денного, зокрема, було включено питання щодо порядку отримання на запит інформації суб'єктами первинного фінансового моніторингу в

органах державної влади щодо ідентифікації клієнтів, особливостей виявлення суб'єктами первинного фінансового моніторингу фінансових операцій за ознакою «невідповідність фінансової операції характеру та змісту діяльності клієнта» відповідно до статті 16 ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», а також пропозиції учасників ринку

щодо внесення деяких змін до Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами, затвердженого розпорядженням Держфінпослуг від 24.02.2011 № 102. За результатами проведеного засідання було ухвалено рішення узгодити пропозиції щодо внесення змін до законодавства між представниками ринку — учасниками робочої групи за поданням ініціаторів таких змін.

**Розглянуто проект розпорядження щодо правил здійснення депозитних операцій
для кредитних спілок. Пропозиції ВАКС ураховано**

6 жовтня

У відкритій частині засідання Держфінпослуг розглядали проект розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Правил здійснення депозитних операцій для кредитних спілок та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів».

Так, з метою уникнення колізій у законодавстві в діяльності кредитних спілок, за пропозицією ВАКС Держфінпослуг схвалила зміни до Розпоряджень № 7 від 16.01.2004 р. та № 177 від 25.12.2003 р. відповідно до положень Правил здійснення депозитних операцій

для кредитних спілок. Пропозиції ВАКС ураховані.

З листом і пропозиціями ВАКС ознайомлюйтеся на сайті асоціації (новина від 10 жовтня 2011 року).

Також читайте про це в рубриці «Новини державних органів».

НОВИНИ ТА ПОДІЇ / НАВЧАННЯ

**Відбувся семінар ВАКС «Трудове законодавство
в діяльності кредитних спілок. Виконання вимог
у сфері захисту персональних даних»**

У Києві, 27 жовтня, за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) в рамках проекту технічної допомоги «Реформування фінансової діяльності на

селі» GIZ/DGRV, відбувся семінар ВАКС «Трудове законодавство в діяльності кредитних спілок. Виконання вимог у сфері захисту персональних даних». Цей навчальний захід відвідало

понад 50 представників кредитних спілок з різних областей України. Семінар було поділено на чотири основні блоки.

Перший — стосувався трудового законодавства, лектором

виступив **Руслан Юрійович Перехрест** (НаУКМА).

У рамках цього блоку слухачі дізналися про особливості трудового законодавства й регулювання трудових відносин.

У другому блоці — «Специфіка трудових правовідносин у кредитних спілках» — **Віталіна Миколаївна Куциба** (заступник голови Правління Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів») надала відповіді на питання, що найчастіше виникають у кредитних спілок. При цьому вона зробила акцент на застосу-

ванні трудового законодавства в щоденній роботі цих фінансових установ.

Про організацію роботи з найманими працівниками й перелік внутрішніх положень і процедур кредитних спілок розповів **Віталій Ігоревич Бойчук** (адвокат) під час третього блоку.

Зокрема, слухачі семінару отримали зразки посадових інструкцій, що типові для кредитних спілок України.

В останньому блоці семінару **Надія Олександрівна Волотовська** (юрисконсульт ВАКС)

і **Віктор Петрович Рудий** (юрист ПЗВ) приділили увагу виконанню вимог у сфері захисту персональних даних, що наразі актуально для кожної кредитної спілки.

Так присутні почули роз'яснення щодо сутності Закону України «Про захист персональних даних», а також практичні рекомендації щодо реєстрації баз персональних даних.

Всеукраїнська асоціація кредитних спілок висловлює подяку лекторам і учасникам заходу за продуктивну роботу під час семінару.

НОВИНИ ТА ПОДІЇ / ДЕНЬ ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ

Держфінпослуг «заглянула» у відкриті двері кредитних спілок

20 жовтня, на відкритий частині чергового засідання Держфінпослуг, Президент ВАКС В. Волковська оголосила про святкування Міжнародного дня кредитної кооперації та проведення кредитними спілками-членами ВАКС Дня відкритих дверей.

В. Волковська зауважила: «У більшості кредитних спілок-членів ВАКС сьогодні відкриті двері для громадян, їхніх дітей, представників державних органів влади та представників засобів масової інформації. Ми хочемо показати всім, що відкриті, нам важливо, щоб ви побачили нас, нашу діяльність і нашу відвертість. На ринку працює багато чесних, прозорих кредитних спілок, діяльність яких так потрібна й важлива для звичайних громадян! ВАКС оголосила акцію «Дня відкритих дверей» саме в Міжна-

родний день кредитної кооперації, щоб усі побачили роботу правдивих кредитних спілок, а не тих, хто ховає свої бізнес-інтереси за кооперативною ідеєю».

Виконуючий обов'язки Голови пан Литвин А. В. від себе та від Держфінпослуг привітав кредитні спілки-членів ВАКС з професійним святом і побажав: «Кредитним спілкам-членам ВАКС, здоровій частині ринку кредитної кооперації, професійних успіхів, благополуччя і такої ж активної та професійної подальшої діяльності».

Вікторія Волковська запросила керівництво Держфінпослуг відвідати найближчу за розташуванням кредитну спілку-члена ВАКС «Профспілкову скарбницю». Комісія делегувала начальника відділу зв'язків з державними органами, громадськістю та протоколу В. О. Шев-

ченко, з яким до «Профспілкової скарбниці» і завітала Президент ВАКС В. Волковська. Пана Шевченко познайомили з працівниками спілки, з умовами отримання кредиту, вкладання депозиту, йому надали детальні відповіді на всі запитання щодо діяльності кредитної спілки, приклади діяльності інших кредитних спілок-членів ВАКС.

Пан Шевченко навіть мав змогу поспілкуватися з членами спілки, які в робочому режимі завітали до «Профспілкової скарбниці». Наприкінці візиту Володимир Олександрович сказав, що вражений побаченим, що, дійсно, така робота потрібна пересічним громадянам і, на жаль, дійсно, Держфінпослуг бачить більше тих, хто скаржиться на діяльність псевдокредитних спілок, і не бачить тих, хто працює для людей.

Велика подяка Ларисі Прядко та її співробітникам за таку ознайомчу зустріч-екскурсію,

теплоту, щирість і відвертість. ВАКС є ким пишатися, і ми пишаємося своїми членами, їх-

ньою роботою, їхнім ставленням до людей! Шануймося, бо ми дійсно того варті!

Підсумок акції «День відкритих дверей» у кредитних спілках свідчить — вони відкриті для кожного

У різних областях України члени ВАКС у Міжнародний день кредитних спілок розповіли про себе й свою діяльність пересічним громадянам, представникам місцевих органів влади та засобів масової інформації. 20 жовтня кредитні спілки, які входять до Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС), провели акцію «День відкритих дверей». Особливість кредитних спілок полягає в тому, що вони, на відміну від інших фінансових установ, роботу й відносини зі своїми вкладниками та позичальниками будують, орієнтуючись на специфіку регіону, в якому працюють. Відповідно, у кредитних спілках «День відкритих дверей» проходив по-різному.

«До нас 20 жовтня, в основному, завітали активні члени спілки, вони пили чай і спілкувалися один з одним. Наші співробітники на вулиці роздавали перехожим ручки з логотипом спілки, а також книжечки «Треба знати, кому довіряти», інформаційний бюлетень «Моя кредитівка», де ми розмістили привітання зі святом і коротку інформацію про спілку, акцентували увагу на Міжнародному дні кредитних спілок.

Важливою подією також стало те, що про нашу спілку написали газети «Голос України» (видання Верховної Ради України, випуск за 20 жовтня, стаття «Знизу — вгору») та «Ділове міс-

то» (місцеве видання), — розповідає голова правління «Першої подільської фермерської кредитної спілки» Сергій Гищук (м. Кам'янець-Подільський).

Гостинність проявили й інші спілки. Так у Церковній кредитній спілці «Анісія» свої двері для відвідувачів відкрив не тільки центральний офіс, а й усі відділення.

«Ми дарували перехожим повітряні кульки і запрошували їх до спілки на чай і каву. Люди дивувалися й раділи, цікавилися святом, кредитними спілками як явищем загалом і нашою спілкою зокрема. А ще вони запитували, чи може таке свято тривати весь рік, бо виходить по-родинному за тишино!

Крім того, у місцевих засобах масової інформації ми розмістили привітання з Міжнародним днем кредитних спілок», — ділиться враженнями голова правління Церковної кредитної спілки «Анісія». Зокрема, в місцевій пресі були надруковані такі статті: «Свій до свого по своє» (про Турківське відділення спілки) — газета «Бойківщина»; «День відкритих дверей» (про Червоноградське відділення спілки); «20 жовтня — Міжнародний день кредитної кооперації» (привітання з нагоди професійного свята керуючого відділенням кредитної спілки в м. Мостиська) — народна газета

«Наш край»; «ЦКС «Анісія»: працюємо прозоро і цінуємо довіру клієнтів» — часопис Буського району «Воля народу».

Інформацію про діяльність кредитних спілок у місцевих ЗМІ розміщали й інші кредитні спілки й обласні асоціації. Наводимо кілька прикладів таких публікацій:

- КС «Кредит-Союз» — стаття «Кредитна спілка «Кредит-Союз»: люди допомагають людям зробити життя кращим» (Канівський тижневик «Дніпрова зірка»);
- КС «Станіславська» — стаття «Галина Шатирко: Спілкам потрібно повернутися до основ» (Івано-Франківський тижневик «Репортер»);
- Харківська асоціація кредитних спілок (ХАКС) — стаття «Кредитні спілки підтримують соціально-економічну активність громадян» (видання «Слобідський край»), стаття «Кредитні спілки у розбудові громади» (видання «Губернія»);
- Вінницькі кредитні спілки — «У вінницьких кредитних спілках не розуміють міністра Могильова» (видання «ВінницяОК»);
- КС «Рівненщина» — про кредитні спілки в телепередачі «Коментарі із Сергієм Штурхецьким» (від 20.10.2011);
- КС «Самопоміч» (м. Заліщики) — ряд публікацій про кредитну спілку в тижневику «Вісті Центральної спілки

споживчих товариств України»;

- КС «Теребовля» — стаття про кредитну спілку в місцевій пресі;
- КС «Нарцис» — стаття «КС «Нарцис» — надія, опора, стабільність» (газета «Нарцисова долина»), стаття «Кредитні спілки будують кращий світ» (видання «Вісник Хустщини»), передача про спілку на місцевому телебаченні «РТК-Хуст».

Зазначені матеріали розміщено на сайті ВАКС — www.vaks.org.ua (оновлена новина від 15 листопада 2011 р.).

«20 жовтня 2011 року КС «Нарцис» долучилася до Дня відкритих дверей. До цього дня ми провели благодійну акцію: Хустському міському центру науково-технічної творчості учнівської молоді передано безкоштовно на постійне користування комп'ютер. На День відкритих дверей до офісу кредитної спілки «Нарцис» завітало багато членів спілки та громадян нашого міста й району. Тут вони ознайомилися з історією створення кредитних спілок, а також нашої кредитної спілки та її діяльністю за 10 років — завдяки діаграмам, перегляду журналів, книг і фотоальбомів. Працівники спілки розповіли присутнім про умови отримання кредитів, вкладання депозитів та їх види. Завітали до нас і наші члени спілки — «старожили», яким виповнилося 80 і 90 років, такі як Ільчук І. Я., Голуб В. Й., щоб привітати нас зі святом, а також написали та зачитували свої вірші про нашу кредитну спілку.

Всіх відвідувачів ми пригоостили смачною кавою, ароматним чаєм, тістечками

та цукерками», — розповідає заступник Голови спостережної ради Буковецька О. С.

Кредитні спілки Тернопільщини також долучилися до акції. Під час засідання правління Тернопільської обласної асоціації кредитних спілок (ТОАКС) вони розповіли ВАКС, як саме проводили «День відкритих дверей».

Зокрема, працівники КС «Відродження» роздавали перехожим цукерки з підносу, прикрашеного стрічками, де були написані привітання з Міжнародним днем кредитних спілок.

КС «Самопоміч» (м. Заліщики) провела в місцевій художній школі конкурс малюнків «Кредитна спілка очима дітей».

КС «Самопоміч» (м. Бучач) роздала календарі на 2012 рік з логотипом спілки. У спілці розповідають, що один з членів на таке привітання з професійним святом зазначив: «Ви варті цього свята, бо стільки робите для нас, для тих верств населення, про які, на жаль, забуває держава».

КС «Самопоміч» (м. Козова) запросила до себе на святкування голів адміністрації та районної ради. «Але ми за те, щоб свято було кожного дня, — наголошують у спілці. — Якщо до нас прийшла людина, вона має піти з посмішкою. Якщо ж ми з тих чи інших причин не надаємо людині кредит, то завжди порадимо, до кого ще можна звернутися по допомогу».

До акції ВАКС «День відкритих дверей» долучилася й кредитна спілка «Самопоміч» (м. Броди): **«У місцевих часописах («Голос відродження» та «Броди вечірні») було опубліковано ряд статей — про історію кредитного руху, кредитну спілку «Самопо-**

міч», крім того, у рубриці «Фінансова просвіта для населення» протягом місяця друкували відповідні матеріали. Не тільки центральний офіс, а й усі філії розмістили привітання з Міжнародним днем кредитних спілок у місцевих засобах масової інформації. Кредитна спілка «Самопоміч» в якості подарунків підготувала настільні календарі, маленькі кишенькові календарики, які роздали в День кредитних спілок у державних і приватних установах і кожному члену кредитної спілки, який до нас завітав», — розповідають у спілці.

Як святкувала «День відкритих дверей» кредитна спілка «Чернігівська» читайте в матеріалі «ЧОАКС провела круглий стіл з нагоди Міжнародного дня кредитних спілок», у рубриці «Діяльність обласних асоціацій і кредитних спілок».

У той же час, практично всі кредитні спілки, які проводили акцію «День відкритих дверей» і з якими після цього вдалося поспілкуватися ВАКС, зазначають, що люди приходили до спілок у першу чергу для того, щоб поспілкуватися один з одним. І так відбувається не тільки в професійне свято. Дорослі й діти кредитні спілки відвідують постійно.

«У приміщенні нашої кредитної спілки вже давно встановлена дошка для малювання крейдою. Діти кожного дня приходять до нас малювати...», — розповідає Марія Галонська, голова правління КС «Відродження» (м. Копичинці).

«А в нашій спілці є акваріум з черепашками. І учні шкіл приходять постійно, щоб подивитися, як рос-

туть черепашки. Потім приводять батьків...

Літні люди приходять до спілки дізнатися останні новини, почитати газети, що ми випускємо, й обмінятися думками один з одним», — додає Зоряна Розлуцька, голова правління кре-

дитної спілки «Самопоміч» (м. Заліщики).

«Про спілки треба говорити голосніше й ще більше, бо вони заслуговують на це. Вони кожного дня роблять щасливим ще одного українця, і не важливо, в який спосіб це відбувається — завдяки виданому кредиту

або просто сказаному доброму слову.

Головне, що люди відчувають себе потрібними, знають, що саме тут їх вислухають і зрозуміють», — підсумовує Вікторія Волковська, Президент Всеукраїнської асоціації кредитних спілок.

ТЕМА НОМЕРА

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У СФЕРІ КРЕДИТУВАННЯ

Роль кредитних спілок як соціально значущого фінансового інституту ринку фінансових послуг в Україні залишається поки що поза належною увагою. Така недооцінка зумовлена як деформацією та дискредитацією кооперативної ідеї в минулому, так і «переродженням» цих фінансових інститутів у сучасних умовах фінансової консолідації у псевдо кооперативні форми (схемні й афілійовані з банками кредитні спілки), що відходять від класичних кооперативних принципів і неприбуткових засад діяльності, посилюють внутрішньогалузеву конкуренцію та спричиняють виникнення системних ризиків. Усе це відображається на асоціативному сприйнятті самої ідеї кредитної кооперації, а в умовах фінансової нестабільності знижує рівень довіри до цих фінансово-кредитних установ, що супроводжується відтоком вкладів, суттєвим скороченням активів, згоранням кредитних програм тощо. У підсумку все це потребує формування ефективного організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг. Кредитна спілка, з огляду на її кооперативну економічну природу та інституційні особливості фінансового посередника на ринку фінансових послуг в рамках організаційно-економічного механізму, є мікросередовищем узгодження інтересів носіїв попиту (споживачів фінансових послуг — безпосередніх членів кредитної спілки) і носія пропозиції (фінансового посередника — кредитної спілки) на фінансові послуги. У контексті дії цього механізму кредитна спілка, з одного боку, накопичує фінансові

ресурси — власні, залучені та запозичені, а з іншого — використовує їх для надання позичок своїм членам. Формування такого організаційно-економічного механізму базується на ідеї самозабезпечення послугами, регламентується державою та ґрунтується на інституційній основі, що передбачає органічне поєднання ринкових принципів економічної ефективності з соціальною відповідальністю кредитної спілки перед її членами та державою. Кредитування своїх членів у рамках організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг є домінуючою функцією їхньої діяльності. Йдеться про задоволення потреб членів кредитних спілок у взаємному кредитуванні та наданні цієї фінансової послуги шляхом об'єднання їхніх грошових внесків (рис. 1).

Згідно з положеннями «Про фінансові послуги», «Про фінансове управління» та відповідно до свого статуту кредитна спілка надає кредити своїм членам на умовах платності, строковості та забезпеченості як у готівковій, так і безготівковій формі.

Згідно з чинним законодавством кредити видаються на підставі письмової заяви: фізичній особі, яка є членом спілки; приватному підприємцю — члену кредитної спілки; індивідуальному фермерському господарству, власником (-ами) якого є члени кредитної спілки; іншим кредитним спілкам. Спостережна рада кредитної спілки встановлює розмір процентної ставки та умови надання кредитів. Розгляд заяви та прийняття рішення про надання кредиту здійс-

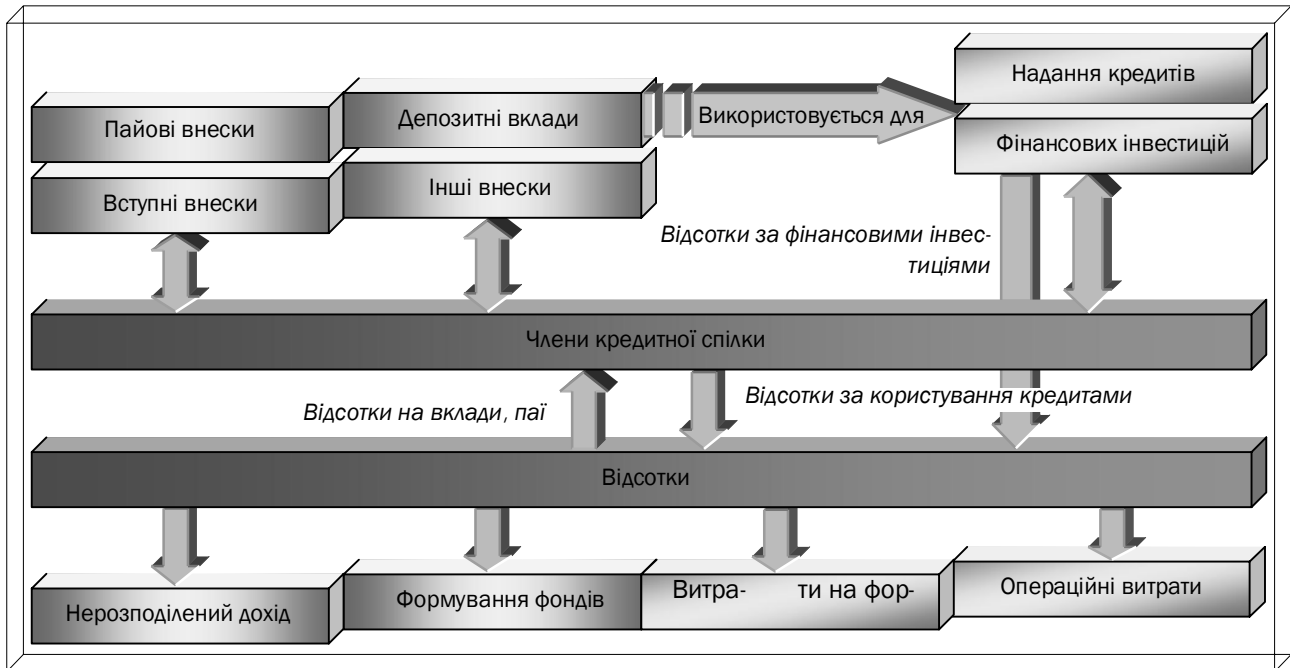

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм надання послуг з кредитування кредитними спілками.

снюється кредитним комітетом. Кредитні спілки України надають своїм членам кредити різних видів, які залежать від потреб членів і фінансових можливостей кредитної спілки (рис. 2).

Залежно від потреб своїх членів і кон'юнктурних умов, які склалися на ринку фінансових послуг, кожна кредитна спілка розробляє та дотримується своєї кредитної політики — засад і правил, які є основою при наданні кредитів і забезпеченні їх повернення. Важливими критеріями при розробці та реалізації ефективної кредитної політики є визначення розміру відсоткової ставки за кредитом, термінів використання кредиту, забезпечення диверсифікації кредитного портфеля, дотримання процедури вивчення позичальника на предмет його платоспроможності й рівня забезпечення кредиту й багато іншого.

Успіх чи провал багатьох фінансових установ, як свідчить вітчизняний досвід, значною мірою залежить саме від згаданої політики. Кредитна політика спілки спирається на необхідність забезпечити інтереси вкладників і позичальників з огляду на фінансову ситуацію в країні. Її загальні принципи викладено у відповідних внутрішніх положеннях кредитної спілки (положенні про фінансові послуги та положенні про фінансове управління) [12, с. 117].

Загалом, у 2004—2011 рр. кредитна діяльність кредитних спілок в Україні характеризувалася такими тенденціями: обсяги кредитів, виданих у 2005 році, збільшилися на 62,44 % порі-

вняно з 2004 роком, і надалі обсяги кредитування щорічно стрімко зростали до 2009 року. Так станом на 01.01.2008 року обсяги виданих кредитів досягнули 4 512,3 млн грн у порівнянні з 445,2 млн грн у 2004 році; на 01.01.2009 року вони зросли ще на 23,5 — до 5 572,8 млн грн. Проте вже станом на 01.01.2010 року кредитів було видано менше, ніж у 2007 році, у 2010 році обсяг кредитів, наданих членам кредитних спілок, зменшився в порівнянні з 2009 роком на 14,3 % (до 3 349,5 млн грн), хоча відносно показників за попередній звітний період (9 місяців 2010 року) — зріс на 7,9 %.

Станом на 31.06.2011 року в порівнянні з аналогічним періодом 2010 року членам кредитних спілок було видано на 19,8 % (до 2 198,9 млн грн) менше кредитів, що свідчить про спад активності позичальників і погіршення їхнього фінансового стану (рис. 3).

Дані, наведені на рис. 3, свідчать про те, що в цілому по системі кредитних спілок обсяги кредитування динамічно зростали, починаючи з 2004 року, і їхнє збільшення до 2006 року супроводжувалося прямопропорційним підвищенням кількості членів кредитних спілок, які мали кредити (зокрема, упродовж 2004—2005 рр. темпи зростання кредитного портфеля склали 323,8 %, а темпи збільшення кількості осіб, котрі скористалися кредитними програмами, — 234,5 %).

З 01.01.2006 до 01.01.2008 року темпи зростання кількості членів кредитних спілок, які мають кредити, значно знизилися в порівнянні

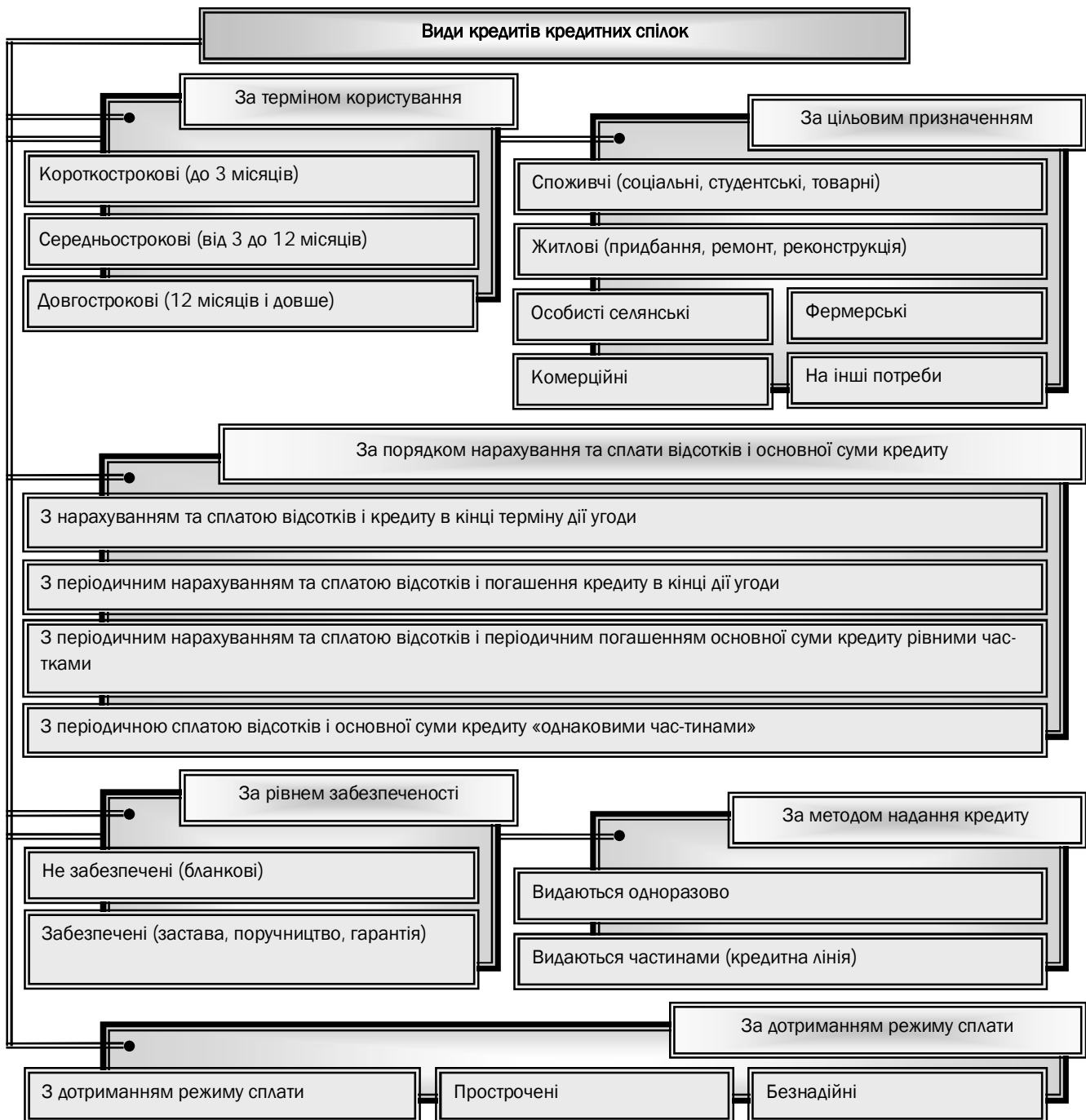

Рис. 2. Види кредитів, що надають кредитні спілки в Україні*.

з темпами нарощування кредитного портфеля (зокрема, кількість осіб зростає з 497,1 до 561,5 тисяч, тоді як кредитний портфель збільшився з 1 441,6 до 4 512,0 млн грн відповідно).

За період 2008—2009 рр. позичальників стало менше на 24,6 % (зменшилася з 561,5 тис. до

423,6 тис. осіб); 2009—2010 рр. — на 19,0 % (з 423,6 тис. до 343 тис. осіб), а в I півріччі 2011 року — ще на 21,3 % (до 269,7 тис. осіб).

Тенденція зменшення активності членів кредитних спілок спричинена, як правило, двома факторами: зниженням відносної величини ку-

* Розроблено автором на основі чинного законодавства України.

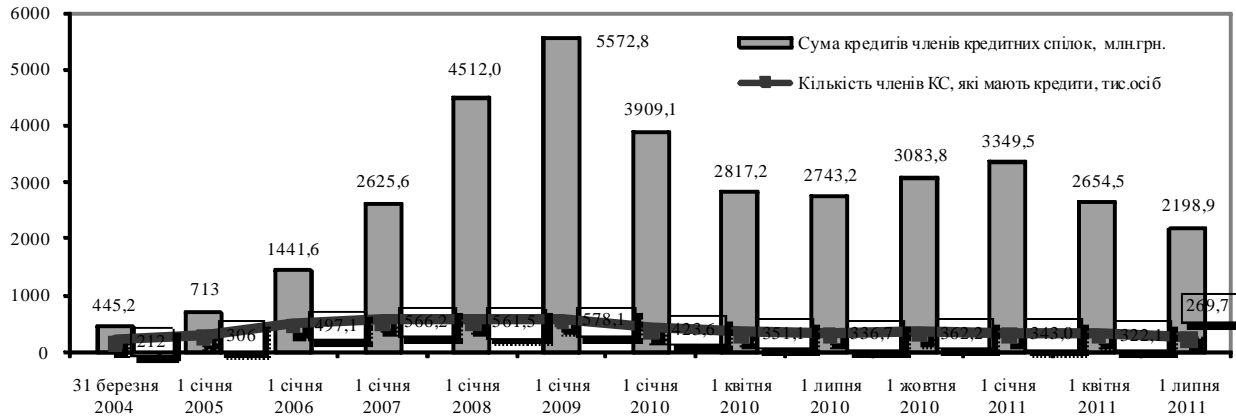

Рис. 3. Кредитний портфель системи кредитних спілок України (млн грн) [16].

півельної спроможності громадян і відсотковою політикою самих кредитних спілок (підвищення кредитних ставок стало наслідком збільшення вартості фінансових ресурсів і ризиків, у першу чергу, — інфляційних очікувань). Це призвело до того, що середній розмір кредиту одному члену кредитної спілки почав стрімко зростати в період з 2006 до 2008 року (так у 2005 році він становив 2 900 грн; у 2006 — 4 637 грн; у 2007 — 8 036 грн; у 2008 — 9 925 грн). З кінця 2008 до кінця 2009 року середній розмір кредиту дещо знизився — до 9 228 грн, у 2010 році знову відбувся зріс — до 9 770 грн, а у I півріччі 2011 року цей показник знизився до 8 150 грн. Така тенденція чітко демонструє реакцію менеджменту кредитних спілок щодо їхньої кредитної політики, яка демонструє в 2011 році чіткий низхідний тренд величини наданих кредитів в одні руки, що спричинене саме зниженням фінансових можливостей спілчан. Іншим вагомим аргу-

ментом такої поведінки на ринку є той факт, що обслуговувати невеликі кредити набагато легше та ризик неповернення, відповідно, також стає значно меншим (рис. 4).

Проте динаміка середнього розміру кредиту в цілому по системі кредитної кооперації не відображає загальних тенденцій її розвитку. З практичної точки зору важливо також проаналізувати диференціацію величини середнього кредиту, наданого різними групами кредитних спілок з урахуванням розміру їхніх активів (рис. 5). Дані рис. 5 свідчать про те, що величина кредиту, як правило, знаходиться в діапазоні до 10 тис. грн, і лише в кредитних спілках з активами понад 50 млн грн цей розмір стрімко зростає — більше як у два рази, що свідчить про збільшення ступеню ризику платоспроможності, оскільки навантаження на позичальника за погашенням кредиту виходить за межі середньостатистичного рівня доходу.

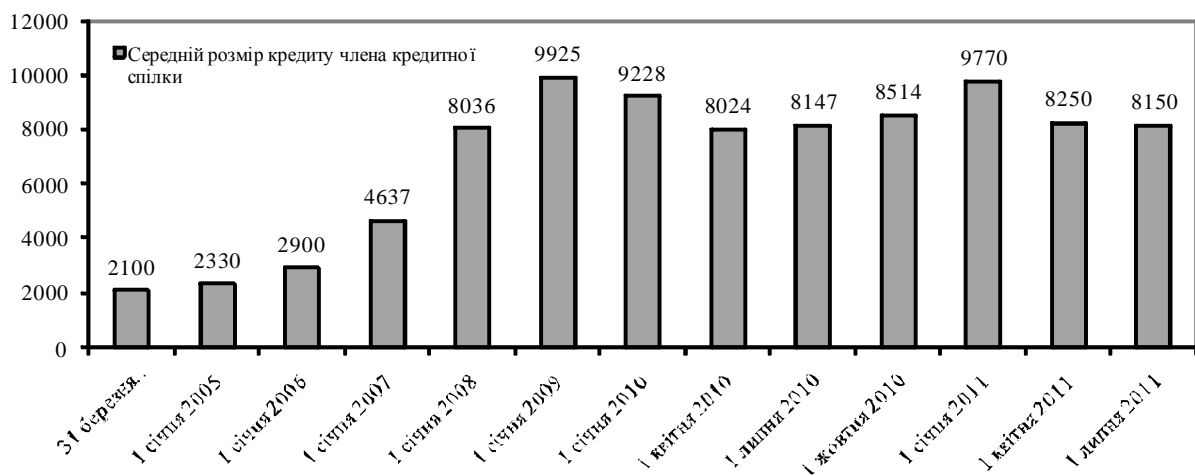

Рис. 4. Середній розмір кредиту члена кредитної спілки (грн) [16].

Важливо звернути увагу на те, що в 2008—2009 рр. кредитні спілки на фоні загального скорочення обсягів кредитування в Україні (на 33,2 %) ще різкіше знизили свою активність на цьому ринку. Кількість і сума кредитів, наданих ними своїм членам у період фінансової кризи, зменшилися в кілька разів.

Так упродовж I півріччя 2009 року кредитні спілки надали своїм членам лише 172,2 тис. кредитів на загальну суму 1 343,0 млн грн, у той час як впродовж I півріччя 2008 року було надано 386,1 тис. кредитів на суму 3 449,8 млн грн.

Ураховуючи загальне зменшення кількості членів кредитних спілок за 2008—2010 рр. з 2 669,4 до 1 570,3 тис. осіб, у тому числі кількість позичальників з 578,1 тис. до 343 тис. осіб, водночас спостерігається покращення якості послуг кредитних спілок щодо надання кредитів (за 2010 рік кредити отримали 300 тис. позичальників на суму 2 135 млн грн, середній розмір кредиту, що було видано, становив 7,1 тис. грн — у порівнянні з 2009 роком (8,3 тис. грн) зменшився на 14,5 %). (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кредитування членів кредитних спілок України з 2004 р. до I півріччя 2009 р. [16]

(млн грн)

Кредитна діяльність	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Кількість кредитів (за період) тис.	468,9	674,3	958,4	857,1	680,3	366,7	300,0
Сума кредитів (за період) млн грн	1298,6	2451,1	4291,6	6386,8	6908,8	3043,5	2135,0

Кредитна спілка надає різні види кредитів за цільовим призначенням, за терміном користування, з різними режимами сплати відсотків й основної суми боргу, з різними рівнями забезпеченості. Кредити, які видають кредитні спілки України, за терміном класифікують на короткотермінові, середньотермінові та довготермінові. Структурно в 2009 році вони поділялися так: кредити на 3—12 місяців склали 55,7 %, до 3 місяців — 2,8 %, більше року — 41,5 %; у 2010 році: кредити на 3—12 місяців склали 61,3 %, до 3 місяців — 3,2 %, більше року — 35,5 %. Станом на 31.06.2011 р. відповідна структура кредитування залишилась практично незмінною: кредити на 3—12 місяців займали

62,4 %, до 3 місяців — 4,2 %, більше року — 33,4 % (рис. 6). Така градація кредитів за термінами в кредитних спілках викликана тим, що до кредитів різної тривалості кредитна спілка застосовує різну кредитну політику. Встановлення строкових категорій для кредитів залежить від багатьох макроекономічних показників і прогнозів, а також умов та об'єктів кредитування. Правління кредитної спілки залежно від ситуації самостійно встановлює терміни для віднесення кредиту до певної строкової категорії, і для кожної з цих груп встановлює різні процентні ставки й інші умови надання.

Структурна диференціація наданих кредитів за терміном погашення постійно змінюється.

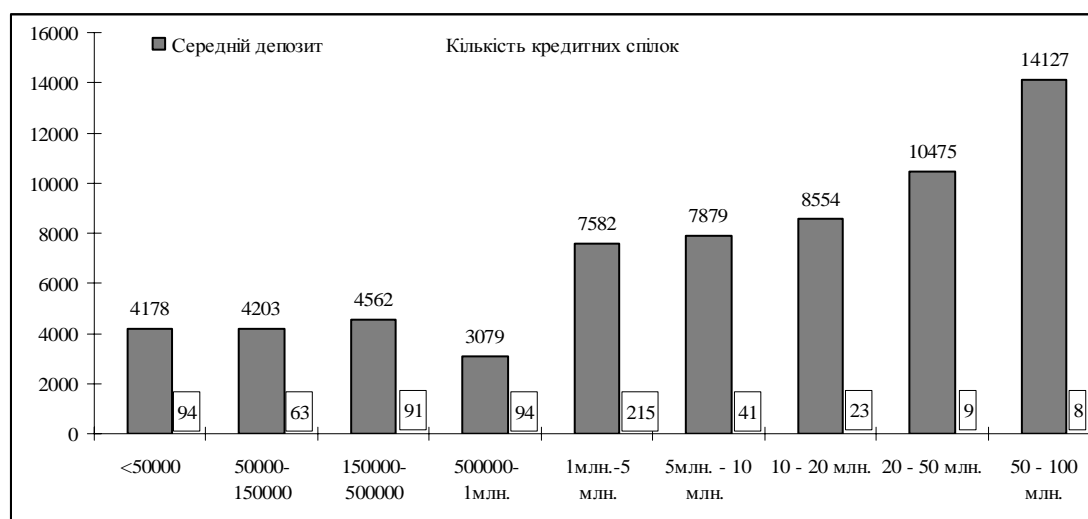

Рис. 5. Середній розмір кредиту за групами кредитних спілок, сформованих залежно від обсягу активів, станом на 31.03.2011 р. (грн) [16].

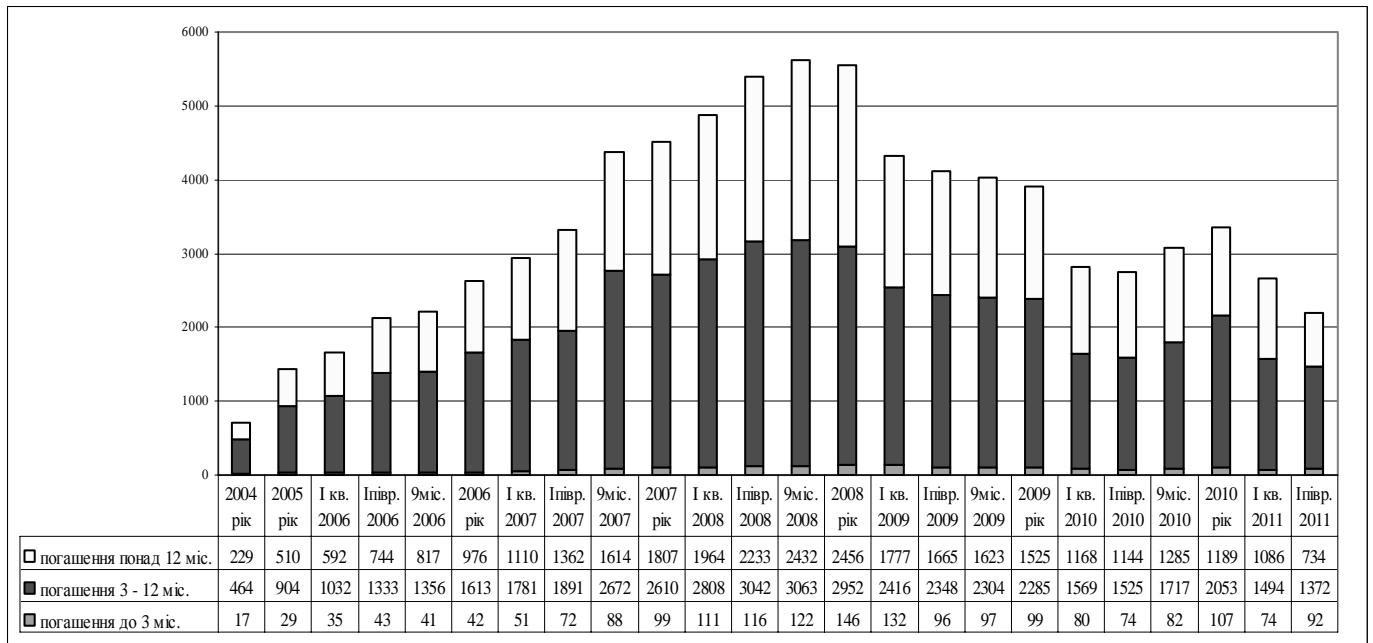

Рис. 6. Структура кредитного портфеля кредитних спілок в Україні за термінами (млн грн) [16].

Основними факторами, що впливають на структуру кредитного портфеля, є не лише попит і пропозиція, а й терміновість залучених фінансових ресурсів. Для того щоб зберегти максимальну ліквідність кредитної спілки, її кредитний портфель повинен бути збалансованим за терміном погашення відносно строкової структури залучення фінансових ресурсів і власного капіталу (рис. 7).

Як свідчать дані рис. 7, структурні дисбаланси в кредитній і депозитній діяльності мали міс-

це в періоді формування системи кредитної кооперації (2004—2006 рр.) та посткризової стабілізації (2010—2011 рр.). Зокрема, у 2004—2006 роках кредити, видані на термін понад 12 місяців, помітно переважали над депозитами, залученими на довготерміновій основі; аналогічна ситуація була притаманна й 2010 року, й I півріччі 2011. У 2007 році кредитний портфель залишався збалансованим за довгостроковими та середньостроковими зобов'язаннями. У період фінансової нестабільності кредитні спілки нама-

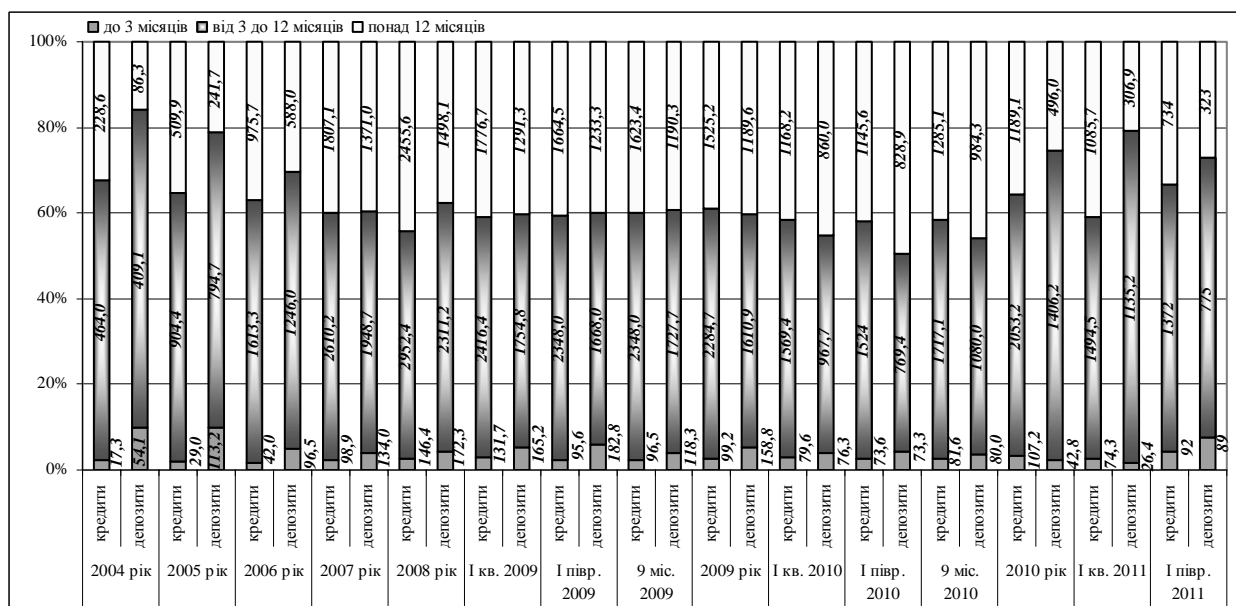

Рис. 7. Розподіл депозитів і кредитів кредитних спілок в Україні за терміном погашення [16].

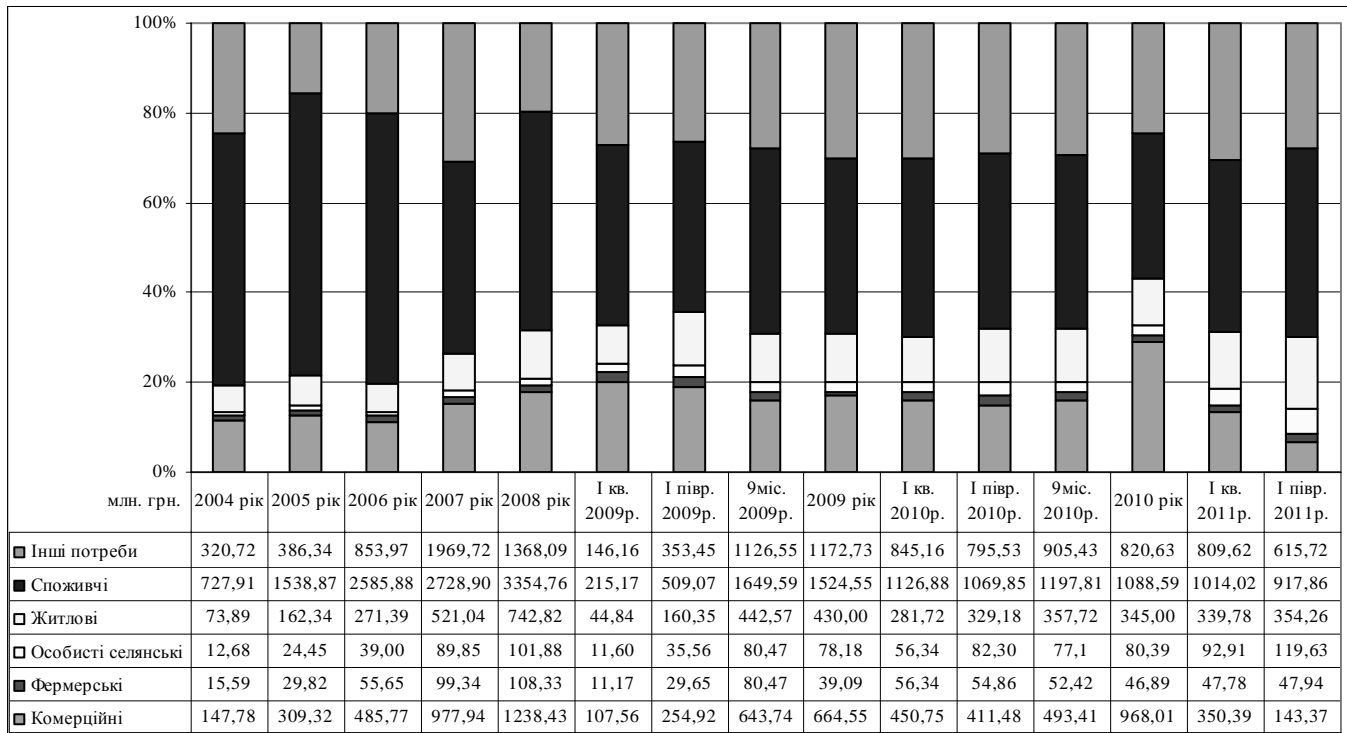

Рис. 8. Структура кредитів, виданих кредитними спілками України, за цілями кредитування [16].

галися максимально зберігати ліквідність, а тому робили все, щоб збалансувати кредити й зобов'язання.

Кредитні спілки, конкуруючи з банками, займають особливу нішу на ринку споживчого мікrokредитування. Як правило, лівова частка їхніх кредитів носить споживчий характер (рис. 8). Споживче кредитування має велике соціальне значення, що проявляється в збільшенні обсягу платоспроможного попиту населення, прискоренні реалізації товарів широкого вжитку, підвищенні життєвого рівня та добробуту громадян. Розвиток вказаного кредитування сприяє збільшенню обсягів реалізації побутової техніки, легкових автомобілів, активізує індивідуальне житлове будівництво, придбання населенням об'єктів житлової нерухомості тощо. З огляду на диференційоване цільове використання споживчого кредиту, ризику за ним, його забезпечення та джерела погашення теж є різними, що диверсифікує кредитний портфель і робить його гнучкішим і стабільнішим в умовах структурних дисбалансів в економіці.

Як свідчать дані рис. 8, у різні періоди структура кредитного портфеля за цілями використання кредитів помітно коливається. Поряд з цим, в складі кредитного портфеля кредитних спілок майже завжди переважають споживчі кредити, що займають в середньому дві третини його загального обсягу. Хоча потрібно зазначити,

що частка споживчого кредитування в період кризи та стагнації зменшилася: у 2009 р. та 2010 р. вона становила 39 та 32,5 % відповідно, а в I півріччі 2011 року знову сягнула 41,7 %. Водночас, спостерігався тренд у бік збільшення питомої ваги комерційних кредитів, які в період 2009—2010 рр. займали 17 та 29 % відповідно, а у 2011 році вона значно знизилася — до 6,5 % і кредитів на інші цілі — по 30,0, 24,5 та 28,0 %; сталою залишалася частка кредитів на придбання, будівництво, ремонт житла — 11 % та 10 %, а в I півріччі 2011 року вона зросла до 16,1 %; кредити на ведення особистих селянських і фермерських господарств займають незначну частку — 3 та 4 % у 2009—2010 рр., у 2011 році ця частка збільшилася до 7,6 %.

Якість кредитного портфеля характеризується рівнем заборгованості й її структурою. Стосовно дотримання терміну повернення кредитні спілки України поділяють кредити:

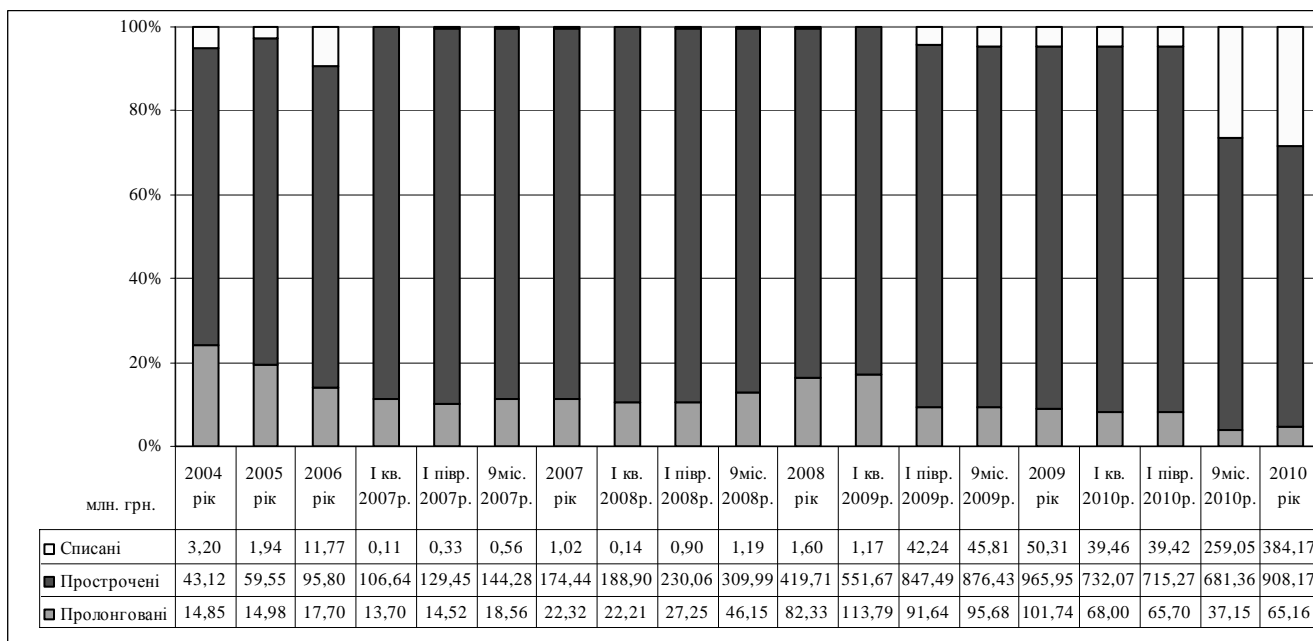
- на прострочені — кредити, за якими пройшли строки повернення, встановлені в кредитному договорі між фінансовою установою та позичальником, а позичені кошти не повернені останнім. Такі суми враховуються на окремому позичковому рахунку;
- пролонговані (відстрочені) — кредити, за якими на прохання позичальника прийняте рішення про зміну на більш пізній час строку повернення кредиту;

- залеблі — прострочені кредити, за якими жодних платежів упродовж двох місяців не було. Як правило, вживаються заходи щодо їх стягнення. Кредити вважаються залебленими доти, поки не будуть сплаченими або визнаними втраченими (повністю або частково);
- втрачені (повністю або частково) — кредити, які не можуть бути повернуті, не дивлячись на всі вжиті кредитною спілкою заходи (або коли повернута лише їх частина) [2, с. 12].

На рис. 9 відображено структуру кредитного портфеля, що відноситься до категорії проблемного (йдеться про пролонговані, прострочені та списані кредити). Протягом 2008 р. і в I кварталі 2009 р. частка списаних кредитів була мізерною — коливалася в діапазоні 0,1—0,3 %; і лише в другій половині 2009 року вона сягнула 4,3 %, а у 2010 р. — 4,8 %. Це — кредити, які визнані безнадійними до повернення, на них сформований 100 % резерв забезпечення, з якого і покрито втрати спілок. Пролонгований кредитний портфель є, як правило, інструментом реструктуризації боргів з відстрочкою та розстрочкою платежів. У 2007 р. і упродовж 9 місяців 2008 р. частка таких кредитів також була незначною —

10,5—13,0 % до обсягу проблемного кредитного портфеля; у I кварталі 2009 р. вона зросла до 17,0 %, що безпосередньо зумовлене затримками у виплаті заробітної плати боржників, неповерненням заощаджень, втратою роботи, зниженням рівня доходів громадян, і, як наслідок, неможливістю належним чином виконувати взяті на себе в попередні періоди зобов'язання. Уже в I півріччі 2009 р. вона знизилась до 9,3 %, а в 2010 р. їх частка стрімко зросла і становила 28,3 % [16].

Найбільшою проблемою упродовж останніх років є зростання частки прострочених кредитів у кредитному портфелі, що в 2010 року досягла 40,5 %. Така ситуація спричинена практично тими ж причинами, які призводять до пролонгації, проте через небажання позичальників визнати свої проблеми щодо виконання кредитних зобов'язань, вони не знаходять конструктивного вирішення шляхом реструктуризації. Водночас, варто зауважити, що в прострочених кредитах є значна частка й тих, за якими позичальники просто не хочуть платити або не можуть через негативні обставини, що склалися. Відтак, зростає й ризик неплатоспроможності позичальника

%	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	I кв. 2009 року	I півр. 2009 року	9 міс. 2009 року	2009 рік	I кв. 2010 року	I півр. 2010 року	9 міс. 2010 року	2010 рік
Списані	1,8	2,5	9,4	0,5	0,3	0,2	4,3	4,50	4,5	4,7	4,7	3,8	4,8
Прострочені	70,5	77,9	76,5	88,2	83,3	82,8	86,4	86,1	86,4	87,2	87,1	69,7	66,9
Пролонговані	27,7	19,6	14,1	11,3	16,4	17,0	9,3	9,4	9,1	8,1	8,0	26,5	28,3

Рис. 9. Структура проблемного кредитного портфеля кредитних спілок України [16].

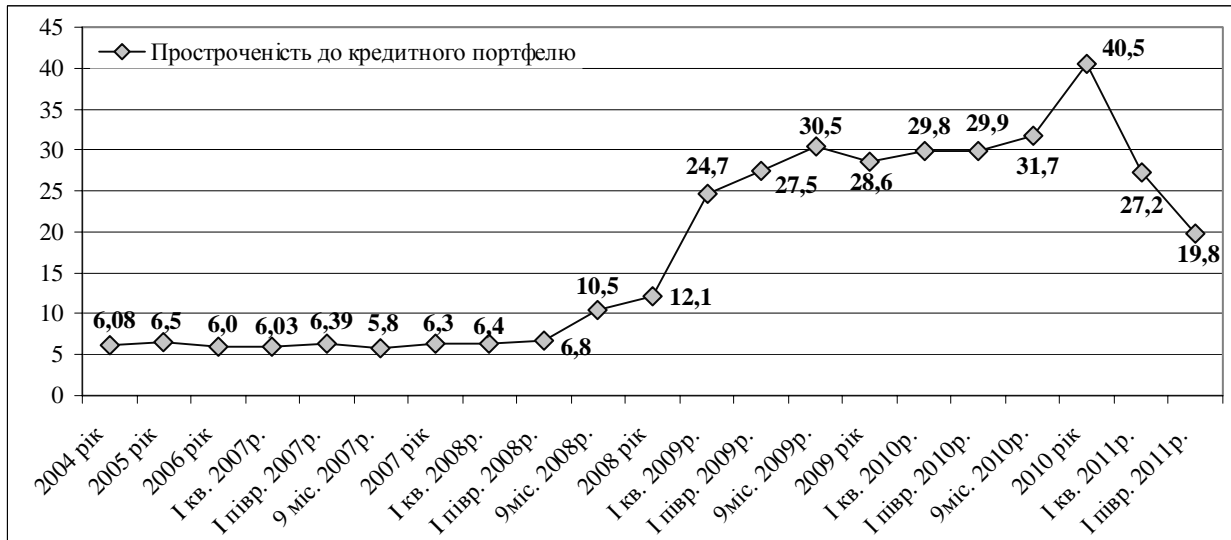

Рис. 10. Частка прострочених кредитів у кредитному портфелі кредитних спілок України [16].

за споживчим кредитом, який прямопропорційно залежить від рівня добробуту громадян і темпів розвитку економіки.

Так у 2004 році рівень простроченості за кредитами становив 6,08 % і поступово зростає, перш за все, за рахунок збільшення самого кредитного портфеля — масштабу операцій (до 6,8 % у I півріччі 2008 року), а починаючи з 9 місяця 2008 року розпочалося його стрімке зростання: у 2008 р. — 12,1 %; в 2009 р. — 28,6 %; в 2010 р. — 40,5 %.

Така негативна тенденція стала наслідком погіршення макроекономічної ситуації в країні: зниження рівня заробітної плати, підвищення поточних витрат (вартість комунальних послуг, витрати на харчування та інше), збільшення рівня інфляції. Також визначальним є те, що період зростання рівня простроченості за кредитами співпадає з періодом спаду кредитної активності (зменшення кількості кредитів та їх обсягу).

Щоправда ця тенденція змінилася на краще в I кварталі 2011 року, якість кредитного портфеля різко покращилася, як правило, за рахунок більш жорсткого кредитного моніторингу та роботи з боржниками — рівень заборгованості за простроченими та неповерненими кредитами становив вже 27,2 %, ця позитивна тенденція збереглася й у I півріччі 2011 року, знизившись до 19,8 % (рис. 10).

Частка прострочених кредитів у кредитному портфелі кредитних спілок України є індикатором проблемності й негативних тенденцій, а їх структура відображає глибину цих проблем. Відповідно до даних, які спілки подають до Держфінпослуг, структуру простроченості можна проаналізувати виключно лише за рівнями (рис. 11).

Проте не менш важливо проаналізувати прострочений кредитний портфель не лише за рівнями простроченості, але й за забезпеченням. Однак це неможливо, оскільки така статистика не ведеться.

Хоча, за оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів і за результатами виїзного моніторингу, проведеного Об'єднанням кредитних спілок «Програма захисту вкладів», можна констатувати, що основна маса прострочених кредитів — 80—85 % — незабезпечені кредити (кредити під поруку інших фізичних осіб, кредити на купівлю товарів першої необхідності або оргтехніки, яку реалізувати для отримання покриття не можливо, — їх можна охарактеризувати як бланкові кредити), решту 15—20 % становлять кредити, забезпечені заставою рухомого та/або нерухомого майна (покриття таких кредитів залежить від рівня оцінки заставного майна, його ринкової вартості на момент продажу та можливості реалізації відповідно до ринкової кон'юнктури та рішення суду).

Що ж стосується безпосередньо рівнів простроченості кредитів, то вони є індикатором майбутнього їх неповернення. Найбільш варіативним є перший рівень, він часто зазнає змін через неузгодженості графіків платежів за споживчими кредитами та датами отримання заробітної плати, її затримкою, з непередбачуваних обставин або через одномоментні труднощі в короткостроковому періоді.

Перехід заборгованості у вищий рівень є свого роду сигналом до підвищення жорсткості в роботі з неплатниками й пошуку шляхів вирішення проблем, в тому числі через процедуру роботи з судовими та виконавчими органами

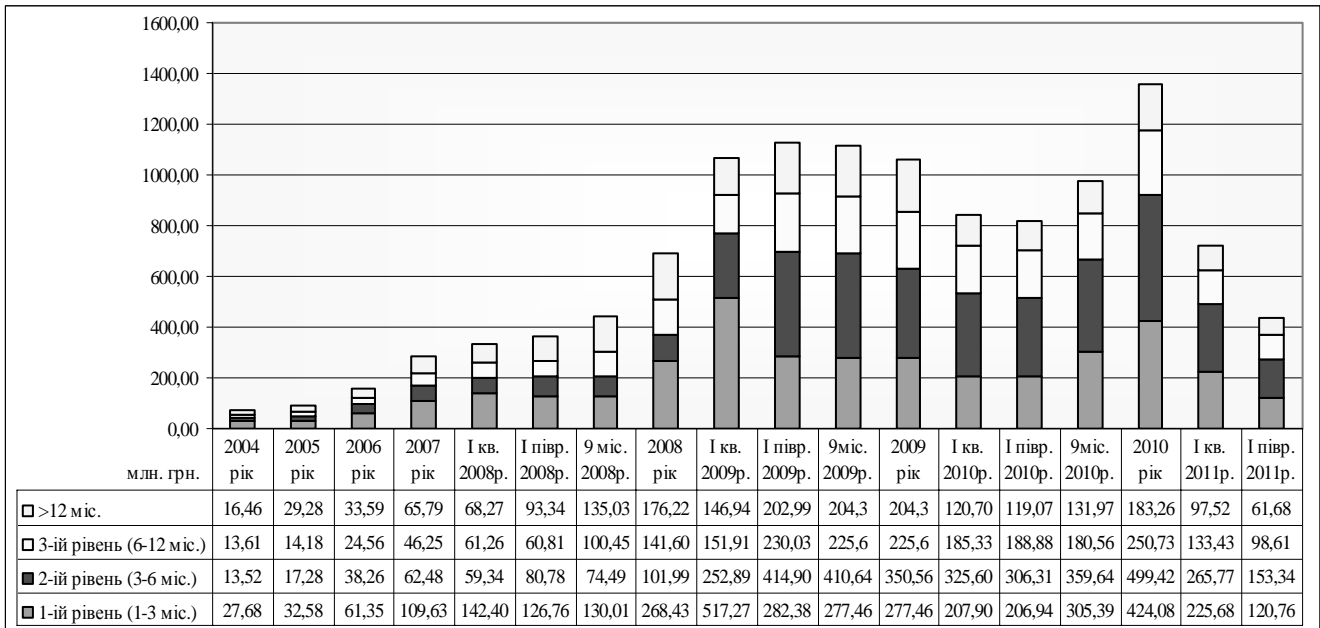

Рис. 11. Структура простроченої заборгованості кредитних спілок України за рівнями [16].

влади щодо примусового стягнення заборгованості.

Як свідчать наведені вище дані, значна частка виданих кредитними спілками кредитів повертається невчасно, тому доводиться застосовувати різні форми та методи роботи з простроченими та неповерненими кредитами. Для уникнення проблем і забезпечення можливості швидкого реагування на проблемні кредити, кредитні спілки формують резерви забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів за рахунок частини своїх доходів. Кредит вважається простроченим, якщо за станом на дату, визначену умовами кредитного договору, очікуваний платіж не надійшов повністю або надійшов частково. До суми очікуваного платежу, залежно від визначеного договором порядку сплати процентів та суми кредиту, можуть входити, відповідно, лише проценти або проценти та частина суми кредиту, або проценти й уся сума кредиту. Залишок основної суми боргу за простроченим кредитом є базою для розрахунку необхідного розміру резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів. Віднесення кредиту до певного рівня прострочення відбувається в останній день кожного місяця (далі — дата визначення прострочення).

Сформований резерв забезпечення є стабілізатором і гарантом вирішення проблем заборгованості, і, водночас, це індикатор фінансової стабільності та автономії. Його величина залежить від рівня простроченості та її структури. Проаналізуємо динаміку резерву забезпечення

та його частку в простроченій заборгованості, яка є індикатором достатності капіталу та рівня проблемного кредитного портфеля (рис. 12).

Проаналізувавши дані, відображені на рис. 12, можна зробити висновок, що резерв забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів не відповідав встановленим нормативам у період 2004—2005 рр. (при нормі 30,0 та 44,4 млн грн сформовано резерв у розмірі 20,6 та 40,7 млн грн відповідно). У період 2006 р. — I кварталі 2008 р. фактичні обсяги резервів були вищими від норми, а з II кварталу 2008 р. до 2010 р. розрив між нормативним значенням та реально сформованим резервом почав зростати (з 1,9 до 35,7 % у I півріччі 2009 р. та 12,3 % у 2010 р.). Така ситуація склалася через різке зростання заборгованості за кредитами в переважної частини кредитних спілок, а, відтак, і зниження дохідності — за результатами діяльності багато з них зазнали збитків і не мали достатніх ресурсів для формування резервів. Скорочення такого розриву відбулися лише в I кварталі 2011 року, і він становив 6,5 %, а в I півріччі 2011 року він вже становив 2,9 %, таке скорочення характеризується покращенням якості кредитного портфеля.

Оскільки рівень РЗПВНП є недостатнім та й динаміка нерозподіленого доходу (непокритего збитку) є негативною (а джерелом формування вказаного резерву є саме доходи), необхідно звернути особливу увагу на інші показники, які впливають на фінансову збалансованість системи кредитної кооперації. Мова йде про динаміку

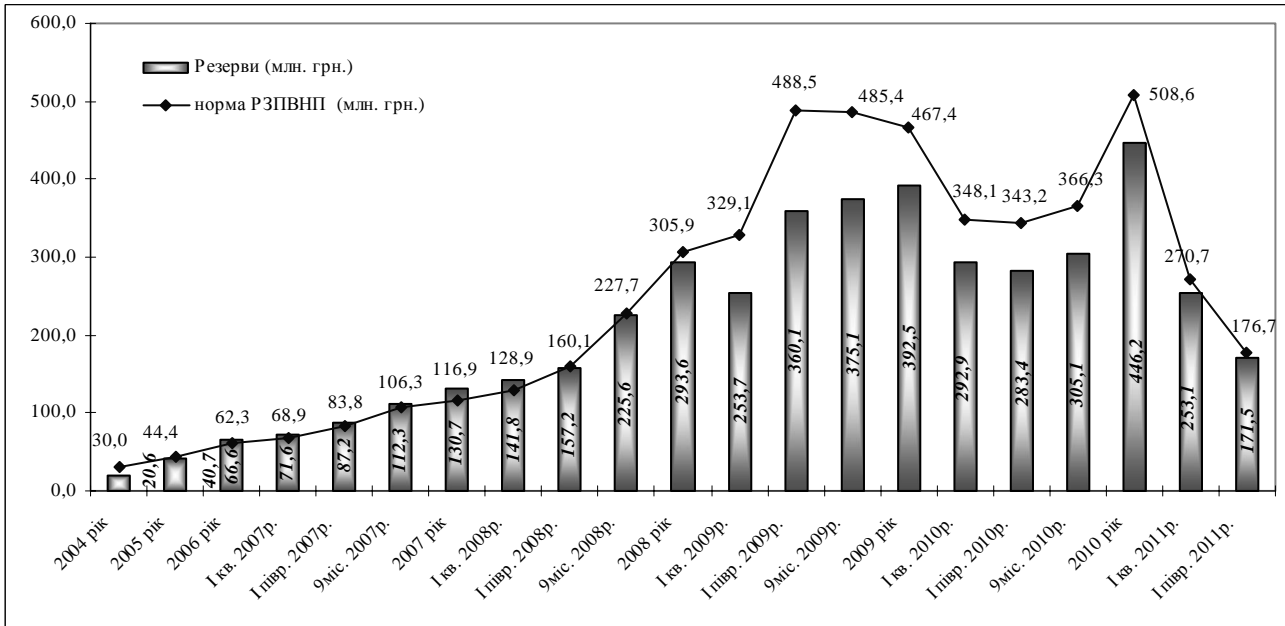

Рис. 12. Динаміка фактичного і нормативного значення резерву забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів кредитних спілок України [16].

співвідношення простроченості до активів, до капіталу та до регулятивного капіталу (рис. 13). Ці показники відображають як рівень ризикованості, так і ступінь покриття власними ресурсами заборгованості за кредитами, що сформувалася.

Отже, динаміка основних показників простроченої заборгованості за кредитами кредит-

них спілок України свідчить про те, що система кредитної кооперації належним чином незбалансована.

У період криз виникає об'єктивна необхідність у застосуванні важелів, які б її стабілізували. Більше того, загалом ця система демонструє високий рівень залежності від залеглих та прострочених кредитів. Так у період 2004—2008 рр.

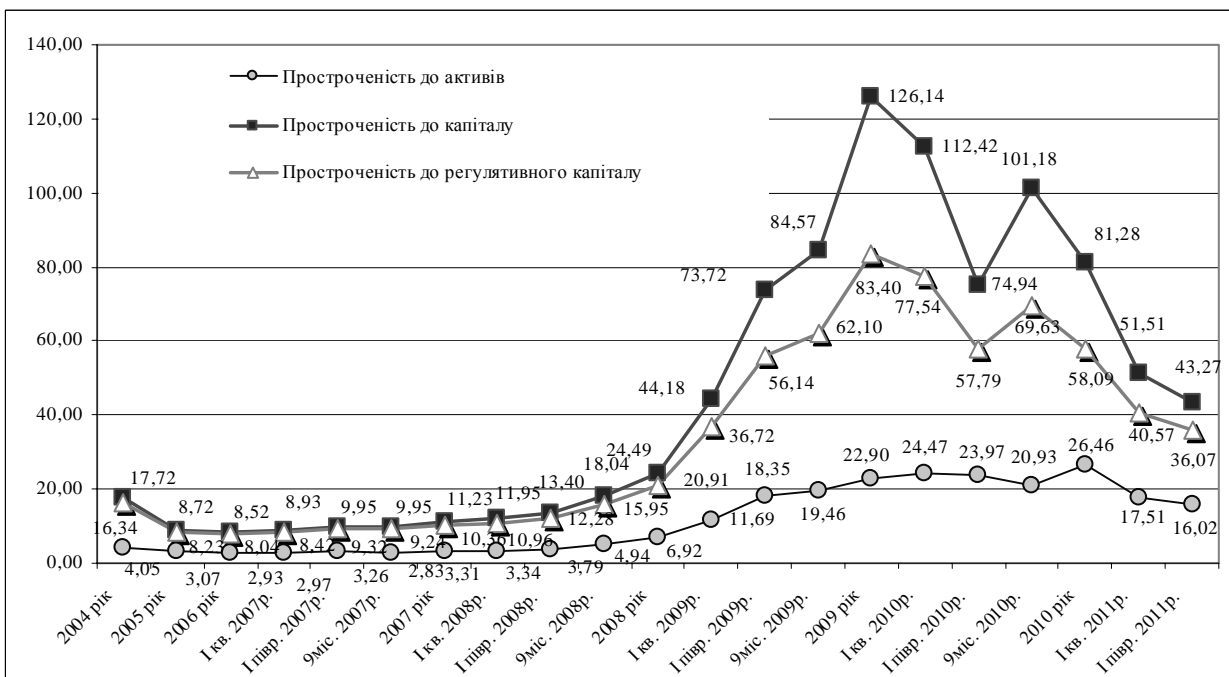

Рис. 13. Динаміка показників простроченої заборгованості за кредитами кредитних спілок України (%) [16].

основні показники простроченої заборгованості за кредитами знаходилися в допустимих межах співвідношення простроченості відносно активів і коливалися від 4,05 до 6,92 %; до регулятивного капіталу в інтервалі — 16,34—20,91 % та до капіталу — в діапазоні 17,72—24,49 %.

Перебування чверті капіталу «під ризиком» у 2004—2008 рр. — це допустимий рівень, але вже в 2009 році ситуація різко змінилася на гірше — відношення простроченості до активів становило 11,69 % у I кварталі, 18,35 % — у II кварталі, 20,93 % — у III кварталі, а на кінець 2010 р. воно вже сягнуло 26,46 %, ситуація дещо покращилася в I півріччі 2011 року — це співвідношення знизилася до 16,02 %; відношення до регулятивного капіталу зросло до 36,72 % у I кварталі 2009 р., 56,14 % — у II кварталі 2009 р., 81,47 % — на кінець 2009 р. та продемонструвало незначне зниження в II кварталі 2010 р. — до 57,79 %, а вже в III кварталі 2010 року знову продемонструвало висхідний тренд і сягнуло показника у 69,63 %, на кінець 2010 року знову спостерігається низхідний тренд — 58,09 %, який демонструє позитивну тенденцію та в I півріччі 2011 року він вже становив 36,07%, але все ще є надмірним борговим навантаженням; співвідношення простроченості до капіталу зросло у I кварталі 2009 р. до 44,18 %, у II кварталі 2009 р. до 73,72 %, пік спостерігався в кінці 2009 р. — 126,14 %.

Щоправда у II кварталі 2010 р. цей тренд дещо знизився і становив 74,94%, а у III кварталі 2010 р. знову співвідношення погіршилося, в основному, за рахунок скорочення обсягів капіталу (на 29,4 %) і знизилася до 101,18 %, позитивним є те, що на кінець 2010 року і у I півріччі 2011 року спостерігається покращення даного співвідношення і воно демонструє позитивну тенденцію до зниження і становить 81,28 % та 43,27 % відповідно (див. рис. 13).

Підсумовуючи вищезазначене, приходимо до таких висновків і узагальнень:

За результатами кількісного та якісного аналізу послуг кредитних спілок у сфері кредитування встановлено, що структура їх кредитного портфеля значною мірою визначається структурними дисбалансами, що мають місце в періоди нестабільності економіки: кредитні спілки, намагаючись зберегти ліквідність, роблять все для того, щоб збалансувати кредити і зобов'язання. З'ясовано, що в структурі кредитного портфеля кредитних спілок переважають середньотермінові та довготермінові кредити.

2. Динаміка структури кредитного портфеля за цілями кредитування характеризується таки-

ми тенденціями: частка споживчого кредитування, що традиційно складала майже $\frac{2}{3}$ кредитного портфеля, зменшилася у період кризи та стагнації майже до 41,7 %; комерційні кредити також суттєво знизилася і займають на сьогодні лише 6,5 %, кредити на інші цілі — 28,0 %; частка кредитів на придбання, будівництво і ремонт житла складала 16,1 %; кредитування потреб селянських та фермерських господарств займало незначну частку в загальному обсязі виданих кредитів — 5,4 та 6,5 % відповідно, хоча саме в 2011 році їх частка дещо зросла.

3. Якість кредитного портфеля характеризується рівнем заборгованості та її структурою. Доводиться констатувати, що найбільшою проблемою кредитних спілок упродовж останніх років є стрімке зростання частки простроченої заборгованості в кредитному портфелі, яке сягнуло у 2010 р. 40,5 %. І хоча у I півріччі 2011 року вона знизилася до 19,8%, все ще залишається значною.

З огляду на вищезазначене окреслено такі пропозиції щодо вдосконалення діяльності кредитних спілок у сфері кредитування:

1) одним із важливих завдань кредитної установи кооперативного типу є формування якісного кредитного портфеля з мінімальним рівнем прострочення, що гарантує захищеність вкладів. У цьому контексті важливо якісно проводити оцінку платоспроможності позичальників, удосконалювати механізми реструктуризації боргових зобов'язань;

2) з метою збереження максимальної ліквідності кредитної спілки та усунення структурних дисбалансів, що найбільшою мірою проявляються в періоди негативної ринкової кон'юнктури, забезпечити узгодження структури залучених коштів (зобов'язань) зі структурою їх розміщення (кредитного портфеля);

3) кредитні операції завжди супроводжуються певним рівнем ризику, який в кінцевому випадку, так чи інакше, призводить або до проблемності щодо виплат, або ж до неспроможності позичальника виконувати взяті на себе зобов'язання. Тому моніторинг ризиків, якими супроводжується діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг та управління ними потребують окремих логічно завершених наукових розробок.

Література

1. Андрієнко С. Т. Фінансова погода у кредитних спілках / С. Т. Андрієнко // *Фінанси України*. — 2009. — № 12. — С. 143—145.
2. Бабій В. Порівняльний аналіз ризиків кредит-

- них спілок України, США та інших країн / Бабій Вікторія // доступно з <http://members.multimania.co.uk/risks/pap/37.htm>.
3. Бедриниць М. Д. Кредитні спілки в системі фінансового забезпечення діяльності малого бізнесу / М. Д. Бедриниць // Фінанси України. — 2001. — № 7. — С. 149—156.
  4. Гончаренко В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи / В. Гончаренко // Финансовые услуги. — 2008. — № 1–2. — С. 13—33.
  5. Закон України «Про кредитні спілки» від 20 грудня 2001 року №2908-III // Урядовий кур'єр. — 2001. — 23 січня 2001 р. — № 14. // <http://www.ukrcu.kiev.ua/main/lawfinal.html>.
  6. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року №2664-III // Урядовий кур'єр. — 2001. — 15 вересня 2001 р. — № 123.
  7. Коваленко В. М. Організаційно-економічні аспекти розвитку кредитних спілок / В. М. Коваленко, М. С. Морако // Фінанси України. — 2008. — № 7. — С. 104—110.
  8. Козинець П. Кредитні спілки. Простежується випереджувальне зростання капіталу / П. Козинець // Україна-business. — 2009. — № 45. — С. 11.
  9. Коцовська Р. Р. Актуальні питання щодо діяльності кредитних спілок України в сучасних економічних умовах / Р. Р. Коцовська // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — К.: УБС НБУ. — № 2 (5). — 2009. — С. 129—131.
  10. Коцовська Р. Р. Кредитна спілка – ефективна кооперативна установа парабанківської системи / Р. Р. Коцовська // Регіональна економіка. — 2003. — № 2. — С. 154–159.
  11. Левицька О. Кредитна діяльність КС / О. Левицька // Вісник бухгалтерії. — 2008. — № 30/1–2. — С. 48–51.
  12. Луцишин О. О. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми та пріоритети розвитку / Олег Луцишин // Світ фінансів. — 2006. — № 3 (8). — С. 114–127.
  13. Луцишин О. О. Ринок фінансових послуг як інституційна основ ринкової економіки / О. О. Луцишин, С. І. Юрій // Фінанси України. — 2010. — № 11. — С. 48–59.
  14. Луцишин О. О. Організаційно-економічний механізм діяльності кредитних спілок у сфері кредитування / Олег Луцишин // Світ фінансів. — 2011. — Випуск 3. — С. 69–85.
  15. Манилич М. І., Галушка Є. О. Кредитна спілка: банк чи каса взаємодопомоги? / М. І. Манилич, Є. О. Галушка // Фінанси України. — 2002. — № 6. — С. 95–99.
  16. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг // доступно з <http://www.dfp.gov.ua>; www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/ks_1_kv_2010.pdf.
  17. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16 січня 2004 року № 7 / Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2004 р. за № 148/8747 // Про затвердження Положення про фінансові нормативи діяльності кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок // доступно з www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/.
  18. Стадник А. А. Розвиток кооперативного руху в Україні / А. А. Стадник // Фінанси України. — 2004. — № 7. — С. 104–110.
  19. Хоменко О. О. Кредитні спілки — важлива складова економіки України / О. О. Хоменко // Економіка. Фінанси. Право. — 2007. — № 5. — С. 23–28.
  20. Чижевська М. Б. Кредитна кооперація на ринку споживчого кредитування / М. Б. Чижевська // Економіка. Фінанси. Право. — 2006. — № 1. — С. 30–33.
  21. Чулкова А. Кредити отримують у кредитних спілках / А. Чулкова // Економіка. Фінанси. Право. — 2002. — № 5. — С. 29–31.
  22. Шамова І. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: Навч. посібник / І. В. Шамова. — К.: КНЕУ, 2001. — 195 с.

Олег ЛУЦИШИН,
голова правління
кредитної спілки «Калина»
(м. Тернопіль)

Ви також можете стати автором матеріалу,
який ми надрукуємо у «Віснику кредитної кооперації».

Якщо Вам є, що сказати про кредитну кооперацію, якщо Ви маєте власну думку щодо наявних на ринку проблем або готові поділитися власним позитивним досвідом вирішення професійних проблем, напишіть нам про це на ел. адресу office@vaks.org.ua.

**Рекомендації юридичної служби «Програми захисту вкладів»
щодо дій у зв'язку з набранням чинності Закону України «Про внесення змін
до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин
між кредиторами та споживачами фінансових послуг»**

До уваги голів правління, юристів, відповідальних за підготовку документів для отримання ліцензії.

16.10.2011 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» № 3795-IV від 22.09.2011 року. (далі — ЗАКОН) (<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3795-17>).

Звертаємо вашу увагу на наступне:

1. ЗМІНИ ДО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

1.1. Змінено вимоги до кредитних договорів.

1.1.1. У договорах за участю фізичної особи - споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів. Особливості регулювання відносин за договором про надання споживчого кредиту встановлені законом.

1.1.2. **У кредитному договорі потрібно обов'язково визначити тип процентної ставки (фіксована або змінювана).**

• ФІКСОВАНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА

Фіксована процентна ставка є незмінною протягом усього строку кредитного договору. Встановлений договором розмір фіксованої процентної ставки не може бути збільшено банком в односторонньому порядку. Умова договору щодо права банку змінювати розмір фіксованої процентної ставки в односторонньому порядку є нікчемною.

• ЗМІНЮВАНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА

У разі, якщо кредитна спілка планує використовувати такий тип ставки, в договорі має бути зазначено:

- Періодичністю, з якою кредитна спілка самостійно, має право збільшувати та зобов'язана зменшувати процентну ставку,

умови і в порядок таких змін.

- Порядок розрахунку змінюваної процентної ставки із застосуванням погодженого сторонами індексу, який має дозволяти точно визначити розмір процентної ставки за кредитом на будь-який момент часу протягом строку дії кредитного договору. Кредитний спілці забороняється змінювати встановлений кредитним договором порядок розрахунку змінюваної процентної ставки без згоди позичальника.
- Посилання на джерело інформації про індекс, що використовується у формулі визначення змінюваної процентної ставки.
- Індекс, що використовується у формулі визначення змінюваної процентної ставки, має відповідати таким вимогам:
  - 1) поточне значення індексу має періодично, але не рідше одного разу на місяць, публікуватися в засобах масової інформації або оприлюднюватися через інші загальнодоступні регулярні джерела інформації. Кредитний договір повинен містити посилання на джерело інформації про відповідний індекс;
  - 2) індекс має ґрунтуватися на об'єктивних індикаторах фінансової сфери, що дозволяють визначити ринкову вартість кредитних ресурсів;
  - 3) значення індексу має встановлюватися незалежною установою з визнаною діловою репутацією на ринку фінансових послуг.
- Максимальний розмір збільшення процентної ставки.
- Обов'язок кредитної спілки письмово повідомити позичальника, поручителя та інших зобов'язаних за договором осіб про зміну процентної ставки не пізніше як за 15 календарних днів до дати, з якої застосовуватиметься нова ставка.

Таким чином, кредитним спілкам потрібно внести зміни до примірних кредитних договорів вказавши тип процентної ставки та інші умови в залежності від того, яку ставку планує застосовувати кредитна спілка.

Наприклад. Для фіксованої процентної ставки: «1.4. Тип процентної ставки — фіксована».

1.2. Встановлено обов'язок органу місцевого самоврядування подавати заяву про визнання спадщини відумерлою.

У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою.

2. ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ»

2.1. Надання (отримання) споживчих кредитів в іноземній валюті на території України забороняється.

2.2. Перед укладенням договору про надання споживчого кредиту кредитор зобов'язаний повідомити споживача у письмовій формі про кредитні умови, зокрема орієнтовну сукупну вартість кредиту (в процентному значенні та грошовому виразі) з урахуванням відсоткової ставки за кредитом та вартості всіх послуг (реєстратора, нотаріуса, страховика, оцінювача тощо), пов'язаних з одержанням кредиту та

укладенням договору про надання споживчого кредиту»:

2.3. Споживач не зобов'язаний сплачувати кредиторам будь-які збори, відсотки, комісії або інші вартісні елементи кредиту, що не були зазначені у договорі. Кредитодавцю забороняється встановлювати у договорі про надання споживчого кредиту будь-які збори, відсотки, комісії, платежі тощо за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону. Умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає здійснення будь-яких платежів за дії, які не є послугою у визначенні цього Закону, є нікчемною.

2.4. У договорі про надання споживчого кредиту зазначаються також детальний розпис сукупної вартості кредиту для споживача (у процентному значенні та грошовому виразі) з урахуванням відсоткової ставки за кредитом та вартості всіх послуг (реєстратора, нотаріуса, страховика, оцінювача тощо), пов'язаних з одержанням, обслуговуванням, погашенням кредиту та укладенням договору про надання споживчого кредиту, умови дострокового розірвання договору:

Таким чином, кредитним спілкам потрібно внести зміни до примірних договорів про надання споживчих кредитів та обов'язково зазначити сукупну вартість кредиту. Наприклад, «1.5. Сукупна вартість кредиту складає __ % (у процентному виразі) або __ грн. (у грошовому виразі) та включає в себе проценти (відсотки) за користування кредитом».

2.5. Забороняється у будь-який спосіб укладати прочитання споживачем тексту детального розпису сукупної вартості споживчого кредиту, зазначеного у договорі про надання споживчого кредиту або у додатку до такого договору, в тому числі шляхом друкування його кеглем, меншим за кегль шрифту основного тексту, злиття кольору шрифту з кольором фону»:

2.6. Споживач при достроковому поверненні споживчого кредиту сплачує відсотки за користування кредитом та вартість всіх послуг, пов'язаних з обслуговуванням та погашенням кредиту за період фактичного користування кредитом.

Кредитодавцю забороняється відмовляти споживачу в прийнятті платежу при достроковому поверненні споживчого кредиту.

Кредитодавцю забороняється встановлювати споживачу будь-яку додаткову плату, пов'язану з достроковим поверненням споживчого кредиту. Умова договору про надання споживчого кредиту, яка передбачає сплату споживачем будь-якої додаткової плати у разі дострокового повернення споживчого кредиту, є нікчемною.

2.7. Якщо кредитор згідно з договором про надання споживчого кредиту одержує внаслідок порушення споживачем умов договору право на вимогу повернення споживчого кредиту, строк виплати якого ще не настав, або на вилучення продукції чи застосування іншої санкції, він може використати таке право лише у разі затримання сплати частини кредиту та/або відсотків щонайменше на один календарний місяць, а за споживчим кредитом, забезпеченим іпотекою, та за споживчим кредитом на придбання житла щонайменше - на три календарні місяці:

2.8. Якщо кредитор на основі умов договору про надання споживчого кредиту вимагає здійснення внесків, строк сплати яких не настав, або повернення споживчого кредиту, такі внески або повернення споживчого кредиту можуть бути здійснені споживачем протягом тридцяти календарних днів, а за споживчим кредитом, забезпеченим іпотекою та за споживчим кредитом на придбання житла — шістьдесяти календарних днів з дня одержання повідомлення про таку вимогу від кредитодавця.

2.9. Кредитодавець має право проводити за погодженням із споживачем реструктуризацію заборгованості за договором про надання споживчого кредиту.

Реструктуризація, зокрема, здійснюється шляхом:

1) надання позичальникам відстрочки сплати суми основного боргу за договорами про надання споживчого кредиту на строк не більше трьох років;

2) продовження строку договору про надання споживчого кредиту з урахуванням обмежень, що діють у банках, та обставин щодо фінансового стану позичальника;

3) зміни механізму нарахування відсотків таким чином, щоб частина щомісячних платежів з обслуговування кредитів не перевищувала 35 відсотків сукупного місячного доходу сім'ї;

4) поділу існуючого кредитного зобов'язання в іноземній валюті за договором про надання споживчого кредиту на:

зобов'язання, забезпечене іпотекою, у розмірі залишку кредиту на момент реструктуризації, вираженого в гривнях за курсом, що діяв на момент отримання кредиту;

зобов'язання, не забезпечене іпотекою, у розмірі різниці залишку кредиту в гривнях за курсом на момент реструктуризації та залишку кредиту в гривнях за курсом, що діяв на момент отримання кредиту, яке повністю виконується в кінці строку договору про надання споживчого кредиту.

Банк має право за реструктуризованими згідно із цією частиною договорами звільнити позичальників від сплати будь-яких штрафних санкцій за несвоєчасне виконання умов кредитних договорів, що виникли до дати такої реструктуризації.

У разі якщо позичальник у повному обсязі та своєчасно виконає реструктуризовані зобов'язання за кредитним договором протягом трьох років з дня реструктуризації боргу, комерційний банк має право на щорічне зменшення на 0,5 відсотка суми основного непогашеного боргу протягом наступних п'яти років з віднесенням значеної суми до складу витрат банку.

2.10. Кредитодавець зобов'язаний повідомити споживача про передачу третій стороні своїх прав за договором про надання споживчого кредиту.

3. ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ІПОТЕКУ»

3.1. Усунено підставу для відмови судами у задоволенні позовів про звернення стягнення на предмет іпотеки у разі якщо кре-

дитна спілка не направляє вимогу іпотекодавцю.

Нагадаємо, що раніше кредитна спілка мала право розпочати звернення стягнення на предмет іпотеки відповідно до вимог Закону України «Про іпотеку» лише після направлення іпотекодавцю письмової вимоги про усунення порушення.

Відтепер, наслідком направлення вимоги є виникнення у кредитної спілки права прийняти рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом позасудового врегулювання на підставі договору.

3.2. Змінено права та обов'язки іпотекодержателя у разі визнання прилюдних торгів такими, що не відбулися.

Вводиться процедура проведення третіх торгів, якщо два попередні оголошені такими що не відбулися. Початкова ціна продажу предмета іпотеки на третіх прилюдних торгах може бути зменшена не більш як на 50 відсотків початкової вартості майна.

Якщо іпотекодержатель не скористався правом, протягом десяти днів з дня оголошення прилюдних торгів такими, що не відбулися, придбати предмет іпотеки за початковою ціною шляхом заліку своїх забезпечених вимог в рахунок ціни майна, за результатами третіх прилюдних торгів, іпотека може бути припиненою за рішенням суду.

4. ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ ТА РЕЄСТРАЦІЮ ОБТЯЖЕНЬ»

Усунено перешкоду для звернення стягнення на рухоме майно на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса в порядку, встановленому законом, або в позасудовому порядку згідно із Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

Кредитна спілка (як обтяжувач) має право на власний розсуд обрати такий позасудовий спосіб звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження як реалізація заставленого майна на підставі виконавчого напису нотаріуса.

Нагадаємо, що частина 6 ст. 20 Закону України «Про заставу» передбачає можливість вчинення виконавчого напису, якщо інше не встановлено законом. Але законом встановлювалось інше, а саме: ч. 1 ст. 24 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» визначала, що звернення стягнення

на предмет забезпечувального обтяження здійснюється на підставі рішення суду в порядку, встановленому законом, або в позасудовому по-

рядку згідно із цим законом. Вказаний закон не передбачав такий позасудовий засіб звернення, як стягнення на підставі виконавчого напису.

5. Дія цього ЗАКОНУ не поширюється на договори, які укладені до набуття чинності цим законом.

Рекомендуємо кредитним спілкам, привести свої внутрішні положення та договори у відповідність до змін внесених Законом.

**Підготовлено юридичною службою
Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів»**

Заповідальне розпорядження щодо внеску (вкладу) члена кредитної спілки на депозитний рахунок

Відповідно до ч. 1. ст. 1228 Цивільного кодексу України, вкладник має право розпорядитися правом на вклад у банку (фінансовій установі) на випадок своєї смерті, склавши заповіт або зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі).

Згідно з Цивільним кодексом України право на вклад входить до складу спадщини в усіх випадках, незалежно від способу розпорядження ним, а порядок і умови переходу прав на нього до спадкоємців відповідають звичайній процедурі спадкування.

Відповідно до п. 220 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, що затверджена наказом Міністерства юстиції України 03.03.2004 № 20/5, свідоцтво про право на спадщину на грошовий вклад, щодо якого вкладник зробив розпорядження банку (фінансовій установі), а також на грошовий вклад, щодо якого відсутнє заповідальне розпорядження, після смерті вкладника видається нотаріусом спадкоємцям на загальних підставах.

Законодавство України не пред'являє спеціальних вимог щодо форми посмертного розпорядження вкладом у кредитній спілці. Таке розпорядження здійснюється вкладником письмово у вигляді окремого документа або окремого пункту договору про залучення внеску (вкладу) члена кредитної спілки на депозитний рахунок.

У заповідальному розпорядженні повинна бути вказана особа, на користь якої воно здійснене, окрім того, якщо заповідальне розпоря-

дження вчиняється в формі окремого документа, то в ньому обов'язково зазначається дата його складання та ставиться підпис члена кредитної спілки, що його видає. Справжність підпису члена кредитної спілки може бути засвідчена підписом голови правління.

При складанні вкладником заповідального розпорядження на кількох осіб у розпорядженні вказується, кому з них яка частина заповідається, наприклад, порівну або одному — одна третя, другому — дві третіх і т. ін. Зазначення часток у грошовому виразі не допускається, оскільки сума вкладу до моменту смерті вкладника може змінитися.

Вкладник має право вказати в заповідальному розпорядженні іншу особу, якій вклад повинен бути виданий на випадок, якщо особа, на користь якої вклад заповіли, помре раніше самого вкладника або подасть заяву про відмову від прийняття вкладу, що їй заповіли.

Поправки, виправлення та приписки в заповідальному розпорядженні не допускаються. Рекомендується, щоб заповідальне розпорядження було написано вкладником власноручно.

Вкладник може обумовити виникнення права спадкування в особі, яка призначена в заповідальному розпорядженні, наявністю певної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою (наявністю інших спадкоємців, проживання у певному місці, народження дитини, здобуття освіти тощо). Умова, зазначена в заповідальному розпорядженні, має існувати на час відк-

риття спадщини. Умова, зазначена у заповідальному розпорядженні, є нікчемною якщо вона суперечить закону або моральним засадам суспільства. Особа, призначена у заповідальному розпорядженні, не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що вона не знала про неї, або якщо настання умови від неї не залежало.

Відповідно до частини 3 статті 1228 Цивільного кодексу України, заповіт, складений після того, як було зроблене розпорядження банку (фінансовій установі), повністю або частково скасовує його, якщо в заповіті змінено особу, до якої має перейти право на вклад, або якщо заповіт стосується усього майна спадкодавця.

Спадкоємцеві вкладника, незалежно від того, чи спадкування здійснюється згідно із законом, заповітом або заповідальним розпорядженням, необхідно звернутися до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини протягом шести

місяців з дня смерті вкладника з відповідною заявою для отримання свідоцтва.

Кошти, що знаходяться на рахунок в кредитній спілці, можуть бути одержані ним не раніше оформлення свідоцтва про право на спадщину та пред'явлення його до кредитної спілки. Виняток становить випадок, коли нотаріус до закінчення строку про прийняття спадщини видає спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця на покриття витрат з догляду за спадкодавцем під час його хвороби, а також на його поховання; на утримання осіб, які перебували на утриманні спадкодавця; витрат, пов'язаних з повідомленням спадкоємців про відкриття спадщини; інших витрат, викликаних обставинами, які мають істотне значення.

**Юлія Ковалишин,
юрисконсульт,
м. Тернопіль**

Заповідальне розпорядження

Я, _____, на випадок настання моєї смерті роблю таке розпорядження:

— вклад (внесок), внесений мною на підставі Договору про залучення внеску (вкладу) члена кредитної спілки на депозитний рахунок № ____ від _____ року, разом з нарахованими відсотками згідно вказаного Договору заповідаю своїй (своєму) _____, дата народження _____, ідентифікаційний номер _____, місце проживання.

Дата _____

Підпис заповідача _____

ДІЯЛЬНІСТЬ ОБЛАСНИХ АСОЦІАЦІЙ І КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Рівненська асоціація кредитних спілок провела круглий стіл і методичний семінар-практикум

Рівненська асоціація кредитних спілок 5 жовтня провела ряд заходів. Першим з них став **круглий стіл «Кредитні спілки сьогодні: особливості всеукраїнського та регіональ-**

ного функціонування», в якому взяли участь кредитні спілки Рівненської та Волинської областей, АР Крим.

Під час круглого столу кредитні спілки обговорювали

діяльність і розвиток кредитної кооперації з представниками Управління промисловості та розвитку інфраструктури Обласної державної адміністрації та Федерації професійних спілок

Рівненської області, Рівненської обласної ради, Президентом Всеукраїнської асоціації кредитних спілок (ВАКС) Вікторією Волковською, Головою Правління Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» (ПЗВ) Іваном Вишневським і його заступником Віталіною Куцибою. З прес-релізом круглого столу можна ознайомитися на сайті ВАКС (*новина від 10 жовтня 2011 р.*).

Після круглого столу відбувся **методичний семінар-практикум «Механізми управління**

фінансовими ресурсами в кредитних спілках», на якому були висвітлені такі питання:

- Особливості роботи кредитних спілок із додатковими пайовими внесками. Досвід роботи кредитних спілок України.
- Сучасні вимоги до роботи кредитних спілок, які залучають внески (вклади) членів кредитної спілки на депозитні рахунки. Варіанти моделей залучення депозитних внесків (вкладів).
- Варіативність співпраці кре-

дитних спілок з об'єднаною кредитною спілкою.

- Співпраця кредитних спілок із банками: вигоди та можливі ризики.

Фінансові компанії та їхні пропозиції для кредитних спілок. ВАКС вдячна Рівненській обласній асоціації та її голові Ользі Ігнат'євій за підготовку та проведення цих заходів на високому професійному рівні.

Більше про Рівненську асоціацію кредитних спілок — на сайті ВАКС (розділ «Обласні асоціації»).

ЧОАКС провела круглий стіл з нагоди Міжнародного дня кредитних спілок

Чернігівська обласна асоціація кредитних спілок (ЧОАКС), 28 жовтня, в приміщенні КС «Чернігівська», провела круглий стіл у Чернігівській області з нагоди Міжнародного дня кредитних спілок.

У заході взяли участь кредитні спілки Чернігівської області й запрошені гості, зокрема, Президент ВАКС Вікторія Волковська, директор з питань методології та аналітики ВАКС Ірина Соколова, директор з регіонального розвитку ВАКС Олексій Вологовський, а також член Правління УОКС Оксана Соломчак.

Круглий стіл відкрила голова Чернігівської асоціації кредитних спілок Маковій Олена, яка привітала всіх присутніх з професійним святом, побажала фінансової стабільності в роботі, здоров'я працівникам і членам кредитних спілок.

Це був підсумок у святкуванні Міжнародного дня кредитних спілок: учасники круглого столу поділилися досвідом проведення подібних заходів і визначили

подальші кроки своєї роботи в Чернігівській області.

Звіт розпочала кредитна спілка «Дія» в особі Пилипенко Валентини, яка розповіла про заходи, що провела КС у своєму районі.

Зокрема, варто відзначити конкурс дитячого малюнку: діти, котрі взяли участь у конкурсі малюнків, своїми роботами показали обізнаність у діяльності фінансової установи. Крім того, вони привели до спілки своїх батьків, які познайомилися з роботою КС. Також варто звернути увагу на те, що районна адміністрація відзначила кредитну спілку «Дія» за великий вклад у розвиток району й вручила відповідну грамоту. Однак не за грамоту працює з громадою кредитна спілка, а за прихильність членів спілки до фінансової установи.

З розмахом відсвяткували свято в кредитній спілці «Корюківська». До Міжнародного дня кредитних спілок тут почали готуватися ще за два тижні: були розроблені святко-

ві кредитні й депозитні програми, які зацікавили членів КС. Безпосередньо 20 жовтня до кредитної спілки завітало понад 200 членів КС; загальна сума наданих за цей день кредитів становила 317 тис. грн. Працівники кредитної спілки зустрічали своїх членів в українському національному вбранні.

Голова правління кредитної спілки «Моя родина» Маковій Олена взяла участь у телевізійній програмі на одному з місцевих каналів. Програма вийшла в ефір у Міжнародний день кредитної кооперації. Завдяки цьому вдалося розповісти громадськості Чернігівської області про роботу Чернігівської обласної асоціації кредитних спілок.

Кредитна спілка «Чернігівська» відзначила Міжнародний день кредитних спілок у своїх 11 відділеннях, що розташовані в райцентрах області. До кожного відділення запрошували представників районних рад й адміністрацій.

Головна подія цього річного свята для кредитної спілки

«Чернігівська» відбувалася саме на відкриті чергового відділення в селище Короп. Вітаємо колеги з цією подією!

На завершення круглого столу Президент ВАКС Вікторія Волковська привітала всіх присутніх з Міжнародним днем кредитних спілок та розповіла про останні новини кредитно-кооперативного руху України. У своєму виступі Вікторія Волков-

ська зазначила, як запропонований ВАКС «День відкритих дверей» позитивно вплинув на ставлення держслужбовців до кредитних спілок і до кредитно-кооперативного руху загалом.

«Під час проведення такого заходу ми стаємо більш відкритими для суспільства й у цьому наша перевага», — зазначила Вікторія Волковська. Член правління Української об'єднаної

кредитної спілки Оксана Соломчак розповіла про основні показники діяльності УОКС. У свою чергу, кредитні спілки ставили питання стосовно кредитних і депозитних продуктів, запропонованих УОКС.

Олексій ВОЛОТОВСЬКИЙ,
директор з питань
регіонального розвитку ВАКС

СУДОВА ПРАКТИКА

ОСПОРЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОРУКИ, УКЛАДЕНОГО В ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (Продовження)

Початок статті читайте у «Віснику кредитної кооперації» № 7 (23) за вересень 2011 р.

II ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ПОРУКИ

1. Зміна умов кредитного договору, яка призвела до збільшення обсягу відповідальності поручителя, без його згоди (ст. 559 ЦКУ).

1.1. За правилами ч. 1 ст. 559 ЦК України порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.

Зі змісту вказаної норми вбачається, що до припинення поруки призводять такі зміни умов основного зобов'язання, які призвели або можуть призвести до збільшення обсягу відповідальності поручителя. Виходячи з аналізу змісту зазначеної норми збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає у разі:

- збільшення розміру плати за кредитом;
- відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються відсотки за користування чужими грошовими коштами;

- підвищення розміру відсотків;
- встановлення (збільшення розміру) неустойки;
- зміна способу і форми майнового обтяження;
- умов відповідальності тощо¹⁶.

Найпоширенішими у судовій практиці є випадки відмови у стягненні заборгованості з поручителя у зв'язку з зміною процентної ставки без згоди поручителя.

Банк та кредитор уклали додаткову угоду, за умовами якої розмір відсоткової ставки за користування грошовими коштами збільшений до 30 % річних. Зазначені зміни з поручителем не погоджувалися. Вважаючи, що відповідач в односторонньому порядку і без його згоди збільшив розмір відсотків за користування коштами, внаслідок чого збільшився обсяг його відповідальності, позивач з урахуванням уточнень своїх вимог просив визнати поруку припиненою з 5 червня 2008 року. Рішенням суду 1 інстанції, залишеним без змін ухвалою суду апеляційної інстанції, позов задоволено в повному обсязі. Колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку

¹⁶ Ухвала ВСУ від 23.02.2011, справа № 6-57272св10, номер рішення у ЄДРСР — 14223008 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/14223008>.

про те, що підстави для скасування судових рішень відсутні¹⁷. «...З урахуванням того, що між банком та позичальником була укладена додаткова угода до укладеного кредитного договору, було змінено процентну ставку за вказаним договором з 24 до 30% річних за користування кредитом без згоди поручителя, то суди першої та апеляційної інстанції дійшли до обґрунтованого висновку про відмову позивачеві у задоволенні вимог про стягнення заборгованості з поручителя...»¹⁸.

Невипадково, ВСУ у судовій практиці розглядає цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин звернув увагу судів, що «...у зобов'язаннях, в яких беруть участь поручителі, збільшення кредитної процентної ставки навіть за згодою банку та боржника, але без згоди поручителя, не дає підстав покладати на останнього відповідальність за невиконання або неналежне виконання позичальником своїх зобов'язань перед банком (ч. 1 ст. 559 ЦК)...»¹⁹.

1.2. Слід зазначити, що не в усіх випадках зміна основного зобов'язання без згоди поручителя призводить до припинення договору поруки.

Задовольняючи позовні вимоги Банку та відмовляючи в задоволенні зустрічних позовів Поручитель 1 і Поручитель 2, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, обґрунтовано виходив із того, що кредитор у визначеному договорами поруки порядку повідомив поручителів боржника, про заборгованість позичальника за кредитними договорами. Однак ні боржник, ні його поручителі своїх зобов'язань за договорами не виконали, внаслідок чого загальна сума заборгованості підлягає стягненню з поручителів. Крім того, суд правильно вказав, що внаслідок внесених згідно з додатковими угодами змін до Генеральної кредитної угоди сторони домовилися про капіталізацію прострочених платежів за нарахованими відсотками, тобто кредит був виведений із прострочення, нарахування штрафних санкцій за прострочення платежів було припинене. В зв'язку з цим обсяг відповідальності не збільшився, а навпаки зменшився, оскільки внаслідок капіталізації відсотків позичальник мав

сплачувати меншу суму відсотків річних на капіталізовану суму боргу у порівнянні з сумою відсотків за користування кредитними коштами, що сплачувалися позичальником до капіталізації²⁰.

1.3. Умовами договору поруки можна передбачити можливість зміни розміру процентів та строків їх сплати в кредитних договорах та згоду поручителя на такі наступні зміни.

1.3.1. Пунктом 2.1 договору поруки визначено обсяг відповідальності поручителя за кредитним договором, сплаті процентів за зазначеними договорами в розмірі 11% та кінцевим терміном повернення кредитів — 25 листопада 2013 року, та передбачено можливість зміни розміру процентів та строків їх сплати в порядку ст. 6 кредитних договорів.

Зазначена умова договору поруки є результатом домовленості сторін, які вільні у визначенні зобов'язань за договором та будь-яких інших умов своїх взаємовідносин, що не суперечать законодавству України. Відповідно до ч. 1 ст. 559 ЦК України порука припиняється, зокрема, у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності. Тобто, закон пов'язує припинення договору поруки із зміною основного зобов'язання за відсутності згоди поручителя на таку зміну та за умови збільшення обсягу відповідальності поручителя, а не із зміною будь-яких умов основного зобов'язання забезпеченого порукою.

Проте, господарські суди встановивши, що умовами договору поруки передбачено можливість зміни розміру процентів та строків їх сплати в кредитних договорах, дійшли помилкового висновку, що внесення змін до кредитних договорів в цій частині змінило основне зобов'язання боржника без згоди поручителя та збільшило обсяг його відповідальності^{21, 22}.

1.3.2. Банк звернувся до господарського суду області з позовом до поручителя про стягнення заборгованості. Позивач зазначав, що договором поруки забезпечено виконання зобов'язань позичальника за кредитним договором, укладеним з Банком. По закінченні строку позичальник кредит повністю не повернув та проценти по

¹⁷ Ухвала ВСУ від 26.05.2011, справа № 6-49304св10, номер рішення у ЄДРСР — 16063001. <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/16063001>.

¹⁸ Ухвала ВССУ 03.08.2011, справа № 6-21635ск11, номер рішення у ЄДРСР — 17881365 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17881365>.

¹⁹ Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, розміщена на сайті Верховного суду України <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F7B77DDB0B200007C22577F200512993?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F7B77DDB0B200007C22577F200512993&Count=500&>.

²⁰ Ухвала ВССУ від 10.08.2011, справа № 6-11534св11, номер рішення у ЄДРСР - 17880994. <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17880994>.

²¹ Ухвала ВСУ від 17.01.2011, справа № 3-62с10, номер рішення у ЄДРСР - 15968292 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/15968292>.

²² Аналогічну правову позицію викладено у постанові Вищого господарського суду України від 29 листопада 2007 року у справі №22/455-26/287 в перегляді якої ухвалою Верховного Суду України від 31 січня 2008 року відмовлено.

кредиту не сплатив. Рішенням господарського суду позов задоволено в повному обсязі. Постановою апеляційного господарського суду, залишено без зміни постановою Вищого господарського суду України, рішення суду першої інстанції скасовано; в позові до поручителя відмовлено у зв'язку із тим, що порука припинилася на підставі ч. 1 ст. 559 ЦКУ.

Постановою судової палати у господарських справах Верховного Суду України скасовано постанову Вищого господарського суду України та постанову апеляційного господарського суду, а рішення господарського суду залишено без змін. Як зазначив суд касаційної інстанції, пунктом 5.2 договору поруки передбачено, що Банк та позичальник мають право змінювати умови кредитного договору; порука діє на всі зміни та доповнення до кредитного договору, у тому числі щодо суми відсотків за користування кредитом.

Зазначена умова договору поруки є результатом домовленості сторін, які вільні у визначенні зобов'язань за договором та будь-яких інших умов своїх взаємовідносин, що не суперечать законодавству України²³.

1.4. На надання окремих траншів по договору кредитної лінії згоди поручителя не потрібно.

ВСУ скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій зазначив наступне:

Суд не з'ясував дійсних правовідносин сторін і залишив поза увагою те, що між банком та позичальником укладено не договір на отримання конкретної суми кредиту, а договір кредитної лінії з лімітом кредитування в сумі 10 млн грн і з видачею кредиту траншами, обумовленими окремими угодами, які є невід'ємною частиною договору кредитної лінії, а не договору кредиту на конкретну суму, та що відповідач за договором поруки взяв на себе обов'язок погашення несплачених боржником отриманих за договором коштів без обмеження цих сум певною кількістю траншів і розміром отриманих та сплачених боржником коштів під час дії договору кредитної лінії. Висновок суду про те, що боржником кредит погашено й договір поруки припинено, не відповідає обставинам справи та змісту відносин, що ґрунтуються на договорі кредитної лінії. Не можна погодитися з висновком суду про те, що сторонами договору кредитної лінії збільшено обсяг відповідальності поручителя, оскільки відсутні посилання на докази того, що кредитування банком за окремими траншами здійснювалося з виходом за межі, визначені кредитною лінією — 10 млн грн²⁴.

КОМЕНТАР

Таким чином, кредитним спілкам слід утриматися від внесення наступних змін до кредитних договорів без згоди поручителя, якщо вони призводять до збільшення обсягу відповідальності позичальника, а отже і поручителя:

- збільшення розміру плати за кредитом,
- відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються відсотки за користування чужими грошовими коштами;
- підвищення розміру відсотків,
- встановлення (збільшення розміру) неустойки,
- зміна способу і форми майнового обтяження, умов відповідальності тощо.

Щоб уникнути таких ситуацій, вбачаємо за доцільне рекомендувати кредитним спілкам внести зміни до примірного договору поруки прописавши можливість зміни умов кредитного договору та згоди поручителя на всі наступні зміни та доповнення до кредитного договору.

2. Припинення поруки у зв'язку з не пред'явленням кредитором позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки (ст. 559 ЦК).

2.1. Згідно з ч. 4 ст. 559 ЦК України порука припиняється після закінчення строку, встанов-

леного в договорі поруки. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановле-

²³ Архів Верховного суду України за 2005 р. — Справа № 3-111к05.

²⁴ Ухвала ВСУ від 13.02.2008, справа №6-24773св07, номер рішення у ЄДРСР — 1611716 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/1611716>.

ний або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки.

Судом встановлено, що банк уклав з позичальником кредитний договір, за яким банк надав позичальнику кредит на строк до 19 листопада 2007 року. Згідно з п. 5.2 кредитного договору позичальник зобов'язався щомісячно до 15 числа починаючи з місяця, наступного за місяцем отримання кредиту, частково погашати кредит та сплачувати проценти за користування ним.

Згідно з п. 5.2.3 укладених в той же день банком та позичальником з поручителем 1 та поручителем 2 договорів поруки порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку виконання позичальником ос-

новного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.

Отже, договорами поруки встановлено строк її припинення, так само як і кредитним договором встановлено строк виконання зобов'язань позичальника, а тому висновок апеляційного суду про те, що цими договорами такі строки не встановлено є помилковим²⁵.

2.2. За змістом положень ч. 4 ст. 559 ЦК України в разі встановлення такого терміну дії договору поруки як «до виконання всіх зобов'язань за основним договором», в такому випадку строк дії договору не встановлений і кредитор може звернутися з вимогою до поручителя лише протягом шести місяців з моменту настання терміну виконання зобов'язання за основним договором, у іншому випадку договір є припине-

КОМЕНТАР

Таким чином, кредитним спілкам слід вказати в договорах поруки строк дії поруки та строк із закінчення якого договір припиняється. Наприклад, «Строк дії поруки – 10 років... Порука припиняється у зв'язку з закінченням строку дії поруки...» або «Порука припиняється, якщо кредитор протягом трьох років з дня настання строку виконання позичальником основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.»

У випадку не встановлення такого строку, кредитна спілка має право пред'явити вимоги до поручителя протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання.

3. Розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору(ст. 652 ЦК).

Відповідно до ст. 652 ЦК України у разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися при укладенні договору, договір може бути змінений або розірваний за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або не випливає із суті зобов'язання. Зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах. Якщо сторони не досягли згоди щодо приведення договору у відповідність з обставинами, які істотно змінилися, або щодо його розірвання, договір може бути розірваний, а з підстав, встановлених

частиною четвертою цієї статті, — змінений за рішенням суду на вимогу заінтересованої сторони за наявності одночасно таких умов: в момент укладення договору сторони виходили з того, що така зміна обставин не настане; зміна обставин зумовлена причинами, які заінтересована сторона не могла усунути після їх виникнення при всій турботливості та обачності, які від неї вимагалися; виконання договору порушило б співвідношення майнових інтересів сторін і позбавило б заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору; із суті договору або звичаїв ділового обороту не випливає, що ризик зміни обставин несе заінтересована сторона. Судом встановлено, що позичальником було укладено з банком кредитний договір, за

²⁵ Ухвала ВСУ від 18.05.2011, справа № 6-53081св10, номер рішення у ЄДРСР — 15969101 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/15969101>.

²⁶ Ухвала ВССУ від 18.07.2011, справа № 6-16984сч11, номер рішення у ЄДРСР — 17318539 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17680766>.

яким він одержав в банку кредит на придбання квартири. В той же день позичальник уклав з продавцем договір купівлі-продажу, за яким придбав у останнього квартиру. Тоді ж 26 липня 2006 року позичальник уклав з банком договір іпотеки, за яким зазначену квартиру передав банку в іпотеку. Також 26 липня 2006 року між банком, позичальником та поручителем було укладено договір поруки, за яким поручитель себе зобов'язав відповідати перед банком за виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитним договором. Однак, як з'ясувалося в подальшому, квартира продавцю не належала і в ній розміщений один з підрозділів виконавчих органів міської ради. Вважаючи зазначений факт істотною зміною обставин, поручитель, з підстав, передбачених ст. 652 ЦК України, просив розірвати укладений ним з банком та позичальником договір поруки.

Покладаючи в основу свого рішення висновок про те, що за наявності договору іпотеки укладений позичальником з банком договір поруки носить формальний характер і відповідати за ним поручитель не буде, суд разом з тим на порушення зазначених вище норм закону уваги не звернув та не встановив, що такими ж формальними умовами договору поруки керувався і банк при його укладенні. Крім того, судом не встановлено, що належність чи неналежність квартири на праві власності її продавцю була тією обставиною, якою сторони договору поруки керувалися при його укладенні. Таким чином, правильно встановивши фактичні обставини справи суд ухвалив помилкове рішення через неправильне застосування норм матеріального права, що відповідно до ст. 341 ЦПК України є підставою для його скасування й ухвалення нового рішення про відмову в позові²⁷.

КОМЕНТАР

Розглядаючи спори щодо зміни або розірвання договору у зв'язку із істотною зміною обставин, що передбачено ст. 652 ЦК, позивачу (поручителю) необхідно довести таке:

- 1. При зміні договору посилання на істотну зміну обставин можливе лише у тому разі, коли сторони при укладенні договору визначили такі обставини як істотні;*
- 2. Обставини, якими сторони керувалися при укладенні договору, як саме вони змінилися і чому зміна обставин є істотною. Вимагаючи розірвання договору на цій підставі, позивач з урахуванням положень процесуального законодавства щодо обов'язку доказування повинен довести, зокрема, впевненість сторін у момент укладення договору в тому, що така зміна обставин не настане;*
- 3. Одночасно наявність чотирьох умов, перелічених у ч. 2 ст. 652 ЦК, зважаючи на конкретну ситуацію, акцентуючи увагу на тому, яким чином виконання договору порушує співвідношення майнових інтересів сторін і позбавляє заінтересовану сторону того, на що вона розраховувала при укладенні договору;*
- 4. Враховуючи те, що за істотної зміни обставин зміна договору за рішенням суду допускається у виняткових випадках (ч. 4 ст. 652 ЦК), необхідно також довести наявність однієї з двох умов: 1) розірвання договору має суперечити суспільним інтересам; 2) може потягнути для сторін (чи однієї з них) шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на умовах, змінених судом.*

У будь-якому випадку суд повинен мати на увазі, що «істотна зміна обставин» є оціночною категорією, законодавець у п. 2 ч. 1 ст. 652 ЦК дає визначення цього поняття, зауважуючи на тому, що зміна обставин є істотною, якщо вони змінилися настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах²⁸.

²⁷ Ухвала ВСУ від 27.04.2011, справа № 6-60696св10, номер рішення у ЄДРСР — 15119689. <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/15119689>.

²⁸ Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, розміщена на сайті Верховного суду України <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F7B77DDB0B200007C22577F200512993?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F7B77DDB0B200007C22577F200512993&Count=500&>.

4. Припинення поруки у зв'язку із смертю позичальника (ст. 559 ЦКУ).

4.1. За положеннями ст. ст. 553, 554 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. У разі порушення такого зобов'язання боржник і поручитель відповідають як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

Згідно із ч. 4 ст. 25 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті.

Частиною 1 ст. 527 ЦК України передбачено, що боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок особисто, якщо інше не встановлено договором або законом, не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту.

Відповідно до ст. ст. 1216, 1218 ЦК України спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщина) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Згідно ст. 523 ЦК порука, встановлена іншою особою, припиняється після заміни боржника, якщо поручитель не погодився забезпечувати виконання зобов'язання новим боржником.

Потрібно також враховувати, що за ст. 607 ЦК зобов'язання припиняється неможливістю його виконання у зв'язку з обставиною, за яку жодна із сторін не відповідає.

У зв'язку з цим, враховуючи, що спадкоємці відповідають за борги спадкодавця в межах вартості майна, одержаного в спадщину, то за від-

сутності чи недостатності спадкового майна кредитне зобов'язання припиняється неможливістю виконання чи недостатністю спадкового майна.

Це означає, що в силу ч. 1 ст. 559 ЦК порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання. Тобто порука припиняється в тій частині, в якій припиняється забезпечене нею кредитне зобов'язання, і поручитель солідарно зі спадкодавцями відповідає перед кредитором в межах вартості спадкового майна.

Отже, убачається, що у разі смерті боржника за основним зобов'язанням, яке забезпечене договором поруки, за наявності правонаступника, який прийняв спадщину, необхідна згода поручителя відповідати за нового боржника, якщо договір поруки не містить як умову згоду поручителя відповідати за виконання зобов'язання перед будь-яким новим боржником у випадку переведення боргу за основним зобов'язанням²⁹.

4.2. За змістом зазначених норм у разі смерті фізичної особи, боржника за зобов'язанням у правовідносинах, що допускають правонаступництво в порядку спадкування, обов'язки померлої особи (боржника) за загальним правилом переходять до іншої особи — її спадкоємця; таким чином відбувається передбачена законом заміна боржника за зобов'язанням. Згідно із ч. 3 ст. 559 ЦК України порука припиняється у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника³⁰.

4.3. Суди дійшли висновку, що зі смертю позичальника припинені його зобов'язання за кредитним договором і порука, оскільки поручитель не давав згоди забезпечувати виконання зобов'язання будь-яким іншим боржником після його смерті. Позовні вимоги до відповідачки як до спадкоємця заявлені не були³¹.

КОМЕНТАР

Таким чином, на поручителів може бути покладено обов'язок щодо належного виконання зобов'язання за кредитним договором у випадку смерті позичальника лише за наявності:

- у позичальника правонаступника, який прийняв спадщину (у межах вартості майна одержаного у спадщину);

- згоди поручителя, зафіксовану в тому числі і в договорі поруки, відповідати за виконання зобов'язання перед будь-яким новим боржником у випадку зміни боржника за основним зобов'язанням (переведення боргу за кредитом, перехід зобов'язань в порядку спадкування або правонаступництва).

³⁰ Ухвала ВСУ від 10.02.2011, справа № 6-18871св08, номер рішення у ЄДРСРУ — 14222455. <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/14222455>.

³¹ Ухвала ВСУ від 26.11.2010, справа № 6-46483св10 номер рішення у ЄДРСРУ — 12619996 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/12619996>.

КОМЕНТАР

Малоймовірною видається ситуація за якої поручитель після смерті позичальника надасть письмову згоду кредитній спілці відповідати за зобов'язаннями правонаступника (спадкоємця) за кредитним договором. Тому, вбачаємо за доцільне рекомендувати кредитним спілкам внести зміни до примірного договору поруки, зазначивши що поручитель поручається за виконання зобов'язань за кредитним договором у випадку зміни боржника в основному зобов'язанні в тому числі при переведенні боргу на третю особу та/або в разі переходу зобов'язань за кредитним договором до спадкоємців позичальника у зв'язку із смертю позичальника або в порядку правонаступництва.

5. Припинення поруки у зв'язку з ліквідацією юридичної особи — позичальника (ст. 559 ЦКУ).

Відповідно до ст. 111 ЦК України юридична особа є ліквідованою з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Саме по собі прийняття господарським судом

постанови про визнання підприємства банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури не припиняє зобов'язальних правовідносин сторін, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання ним грошового зобов'язання та відповідно не припиняє договори поруки³².

КОМЕНТАР

Таким чином, кредитна спілка може звертатися до суду із позовом про стягнення заборгованості з поручителя навіть якщо наявне рішення суду про ліквідацію юридичної особи — позичальника.

6. Припинення поруки у зв'язку з смертю поручителя — фізичної особи (ст. 25, 1219 ЦКУ).

Відповідно до ст. 553 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

З зазначеного вбачається, що порука є немайнове право фізичної особи (поручителя), а саме поручительство перед кредитором боржника за виконання ним свого зобов'язання. Лише

при умові, якщо в договорі поруки зазначено забезпечення виконання зобов'язання, настає право матеріальної вимоги³³.

Відповідно до ст. 25 ч. 4 ЦК України цивільна правоздатність фізичної особи припиняється у момент її смерті. Згідно ч. 1 ст. 1219 ЦК України не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця. З матеріалів вбачається, що поручитель помер. Права та обов'язки поручителя, як зазначено вище, не входять до складу спадщини.

ВСУ залишив рішення апеляційного суду без змін³⁴.

КОМЕНТАР

Таким чином, судова практика свідчить, що права та обов'язки поручителя не входять до складу спадщини. У разі смерті поручителя, кредитна спілка не має правових підстав для звернення до суду із позовом про стягнення заборгованості із спадкоємців поручителя.

³² Ухвала ВСУ від 15.12.2010, справа № 6-18940св09, номер рішення у ЄДРСР — 12988189 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/12988189>.

³³ Рішення апеляційного суду Вінницької області від 22.06.2010, справа №22ц — 1276 / 2010, номер рішення у ЄДРСР — 10315592 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/10315592>.

³⁴ Ухвала ВССУ від 10.08.2011, справа № 6-12653св11, номер рішення у ЄДРСР — 17881027 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17881027>.

7. Непред'явлення кредитором вимоги до поручителя (ст. 559 ЦКУ).

7.1. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог про стягнення боргу в солідарному порядку з боржника і поручителів з тих підстав, що поручителі не отримали від кредитора вимоги про його погашення, не врахував тих обставин, що у відповідності з п. 3.4 договору поруки, вимога про сплату боргу вважається отриманою поручителем, якщо кредитор надіслав її поштою за адресою, вказаною в цьому договорі.

При наявності у справі копій досудових вимог, суд не перевіряв, чи були вони направлені поручителям згідно з договором, не дав цьому належної оцінки та без врахування цих обставин та вимог ст. 526 ЦК України ухвалив передчасне рішення про відмову у задоволенні позову³⁵.

7.2. Відповідно до п.3.3.1 договору поруки, банк протягом одного робочого дня від дати невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, зобов'язаний повідомити про це поручителя з наданням інформації щодо обсягів

виконаного боржником зобов'язання та невиконаного зобов'язання.

Та обставина, що кредитор такого обов'язку протягом одного робочого дня не виконав, не має наслідком звільнення поручителя від виконання своїх зобов'язань за договором.

Суд апеляційної інстанції безпідставно залишив поза увагою факт звернення позивача з відповідними вимогами до суду в січні 2009 року. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ скасував рішення суду апеляційної інстанції³⁶.

7.3. Суд дійшов правильного висновку про стягнення заборгованості з основного боржника, оскільки відповідно до п.9 Договору настає з моменту отримання поручителем письмової вимоги яке поручитель не отримував³⁷.

7.4. Позивач звернувся з вимогою до поручителя шляхом звернення до суду з позовом, тому суд вважає, що кредитор вчасно звернувся з вимогою до поручителя і договір поруки не є припиненим³⁸.

КОМЕНТАР

Таким чином, кредитним спілкам слід звернути увагу на своєчасність пред'явлення вимоги до поручителя, особливо якщо строк звернення передбачений договором поруки.

8. Наявність іншого рішення суду (ст. 559 ЦКУ).

8.1. При солідарному обов'язку кредиторів надається право на свій розсуд вимагати виконання зобов'язання в повному обсязі або частково від усіх боржників разом або від кожного окремо. Пред'явивши вимогу до одного із солідарних боржників, який не задовольнив цю вимогу, кредитор має право пред'явити вимогу до іншого солідарного боржника. З огляду на викладене наявність, наприклад, рішення господарського суду про стягнення заборгованості за кредитним договором із боржника-юридичної особи не є перешкодою для пред'явлення окремого позову до поручителя-фізичної особи³⁹.

8.2. Кредитор, який одержав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоодержане від решти солідарних боржників. Солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі (ч.ч. 1,2 ст. 543 ЦК України). Порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання (ч. 1 ст. 559 ЦК України).

Відмовляючи в задоволенні позову про стягнення заборгованості з поручителя, суди в порушення положень ч. ч. 1, 2 ст. 543, 553, 554, ч. 1 ст. 559 ЦК України виходячи із того, що зобов'язання між банком та позичальником за кредитним договором припинилися після продажу за-

³⁵ Ухвала ВССУ від 10.08.2011, справа № 6-12653св11, номер рішення у ЄДРСР - 17881027 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17881027>.

³⁶ Ухвала ВССУ від 13.07.2011, справа № 6-2549св11, номер рішення у ЄДРСР - 17319113 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17319113>.

³⁷ Ухвала ВССУ від 06.06.2011 справа № 6-243св11, номер рішення у ЄДРСР - 17085264 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17085264>.

³⁸ Ухвала ВССУ від 05.01.2011 справа № 6-1216св10, номер рішення у ЄДРСР - 14216424 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/14216424>.

³⁹ Див. Судову практику розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, розміщену на сайті Верховного суду України <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/F7B77DDB0B200007C22577F200512993?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F7B77DDB0B200007C22577F200512993&Count=500&>.

ставного майна іншій особі. Однак, наявність виконавчого напису за яким звернено стягнення на предмет застави та його продаж на прилюдних торгах (аукціоні), не виключає можливості задоволення вимог кредитора, який одержав

виконання обов'язку не в повному обсязі, до інших солідарних боржників.

Наведене свідчить, що рішення судів першої та апеляційної інстанції постановлене з неправильним застосуванням норм матеріального права.

КОМЕНТАР

Таким чином, наявність невиконаного в повному обсязі рішення суду про стягнення заборгованості з позичальника не може бути підставою для відмови у позові до поручителя.

Закінчення статті — у наступному номері видання «Вісник кредитної кооперації».

**Матеріал підготував Віктор РУДИЙ,
юрист Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів»**

УОКС І «АВС-ЦЕНТР»

Зміни в лінійці фінансових продуктів УОКС

«Українська об'єднана кредитна спілка» — фінансовий кооператив II рівня, діючий на базі Всеукраїнської асоціації кредитних спілок, інформує про зміни в лінійці фінансових продуктів УОКС і запрошує до співпраці.

Гнучко реагуючи на потреби кредитних спілок-членів УОКС, спостережна Рада УОКС, прийняла рішення внести зміни до умов надання кредитів кредитним спілкам. Відтепер членам УОКС пропонуються 4 види кредитів (детальний опис продуктів — у таблиці).

Для кредитних спілок, які вперше отримують кредит в УОКС, пропонується оформлення звичайного кредиту з фіксованим графіком платежів або оформлення кредитної лінії з обов'язком погашення першого траншу протягом шести місяців.

Кредитні спілки, в яких позитивна кредитна історія відносин з УОКС, мають можливість скористатися «гнучкою кредитною лінією» — особливість цього продукту полягає в тому, що позичальник може в будь-який час збільшувати або зменшувати залишок по кредитній лінії, отримує

можливість здійснювати платежі по основній сумі один раз на 2 місяців.

Для кредитних спілок, які мають внесок (вклад) на депозитний рахунок в УОКС, пропонується оформлення кредитної лінії: це дасть змогу кредитній спілці не розривати строковий депозит на випадок негайної потреби в коштах.

З метою забезпечення високого рівня якості кредитного портфеля, Спостережна Рада УОКС визначила, що обов'язковою умовою є проведення аналізу фінансового стану кредитної спілки-позичальника шляхом аналізу звітності та виїзної (один раз на рік) перевірки кредитного портфеля.

Переваги оформлення кредиту в УОКС:

- гнучкість фінансового продукту;
- оперативність оформлення;
- проста й прозора схема нарахування відсотків;
- формування кредитної історії;
- участь у розвитку власної фінансової установи кредитних спілок.

⁴⁰ Ухвала ВССУ від 15.06.2011, справа № 6-9422св11 номер рішення у ЄДРСР — 17086631 <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/17086631>.

Оцінивши ресурсні можливості УОКС у контексті ситуації на фінансовому ринку України, Спостережна Рада прийняла рішення не піднімати відсоткові ставки по кредитах.

Виконуючи завдання по управлінню надлишковою ліквідністю в системі кредитних спілок і дбаючи про збереження розміщених в УОКС депозитів, аналізуючи безліч пропозицій, які на-

дходять від різних банків щодо «надпривабливих умов співпраці», Спостережна Рада УОКС поставила:

Українська об'єднана кредитна спілка запрошує до співпраці.

Українська об'єднана кредитна спілка створена кредитними спілками для задоволення потреб кредитних спілок!

Зведений опис кредитних продуктів «Української об'єднаної кредитної спілки»

		«Кредит звичайний (базовий)»	«Кредитна лінія — основна»	«Гнучка кредитна лінія»	«Кредит під заставу майнових прав на внесок (вклад) члена УОКС на депозитний рахунок»
Основні умови кредиту					
Форма	Договір Лінія	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Можливо
Цільове призначення	Кредитування членів	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
	Підтримка ліквідності	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
Мінімальний строк користування кредитом		6 робочих днів	6 робочих днів	6 робочих днів	6 робочих днів
Максимальний строк кредиту	6 місяців	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
	12 місяців	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
					Не може перевищувати строк залучення внеску (вкладу) на депозитний рахунок під заставу майнових прав на який надається кредит
Мінімальна сума кредиту (грн.)		50 000	50 000	50 000	50 000
Максимальна сума кредиту		максимальна сума кредиту – не більше 15 % від активів кредитної спілки і не більше регулятивного капіталу кредитної спілки	не більше 15 % від активів кредитної спілки і не більше регулятивного капіталу кредитної спілки та не більше 200 тис. грн.	не більше 15 % від активів кредитної спілки і не більше регулятивного капіталу кредитної спілки та не більше 350 тис. грн.	не більше 15 % від активів кредитної спілки і не більше регулятивного капіталу кредитної спілки та не більше 120 % від суми внеску (вкладу) на депозитний рахунок.
Тип ставки		Фіксована	Фіксована	Фіксована	Фіксована
Ставка, % річних		19,5	21,0	21,0	+ 3 % до річної ставки за депозитним договором
База нарахування відсотків		Несплачений залишок основної суми			
Періодичність сплати відсотків	щомісяця	Обов'язково			

Форма розрахунків	безготівкова	Обов'язково			
Графік видачі основної суми	Однією сумою	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
	Траншами	Можливо	Можливо	Можливо	Можливо
Особливості надання чергового траншу (по лінії)			Після погашення першого траншу в повному обсязі	Надання чергового траншу на будь-який строк в межах строку дії кредитного договору	Надання чергового траншу на будь-який строк в межах строку дії кредитного договору
Забезпечення	Порука посадових осіб/членів органів управління	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Необов'язково
	Застава кредитного портфелю	Можливо	Можливо	Можливо	Необов'язково
	Внесок вклад на депозитний рахунок в УОКС	Можливо	Можливо	Можливо	Обов'язково
Вимоги до позичальника та поданих документів					
Заява на кредит		Обов'язково			
Прогноз руху грошових коштів		Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Необов'язково
Наявність квартальних звітів за попередні 8 кварталів		Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Аудит кредитного портфелю		Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Необов'язково
Дотримання фінансових нормативів		Необов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Необов'язково
Наявність позитивної кредитної історії в УОКС		Необов'язково	Необов'язково	Обов'язково	Необов'язково
Моніторинг кредитів					
Щомісячна подача звітних даних		Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково
Щоквартальна подача звітних даних		Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково	Обов'язково

Інформація

щодо проведення аудиту фінансової звітності кредитних спілок за результатами 2011 року

5 вересня цього року кредитним спілкам були надіслані рекомендації ВАКС і ПЗВ щодо проведення аудиторських перевірок за результатами 2011 року та служби внутрішнього аудиту (текст додається нижче). Це інформаційне повідомлення викликало велику кількість запитів від кредитних спілок щодо проведення аудиторських перевірок в 2011 році. *Інформуємо Вас про додаткові обставини з цього приводу.*

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України ще не висловила своєї

позиції з приводу правомірності проведення аудиторських перевірок аудиторями, які є фізичними особами-підприємцями, в 2012 році. Нагадаємо, що 1 січня 2012 року набирає чинності нова редакція «Порядку ведення реєстру аудиторських фірм та аудиторів», якою передбачається запровадження загального реєстру аудиторів й аудиторських фірм і Переліку аудиторських фірм, які мають право проводити обов'язковий аудит. 4 листопада 2011 року Верховна Рада України повторно ухвалила Закон України

«Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності». Зазначеним законом передбачається, що з 1 січня 2012 року не мають права бути платниками єдиного податку аудиторі, які є фізичними особами-підприємцями. Таким чином, законодавець створює непривабливі умови для діяльності фізичних осіб-підприємців.

До порядку денного цієї сесії Верховної Ради України включено розгляд законопроекту № 8794 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо забезпечення контролю за якістю аудиторських послуг).

Цим законопроектом передбачається, що «*Право на проведення обов'язкового аудиту мають аудиторські фірми, які відповідають вимогам, встановленим частиною сьомою статті 11 цього Закону.*

Статтею сьомою статті 11 проекту Закону Визначено:

«До Переліку аудиторських фірм, які відповідають критеріям для проведення обов'язкового аудиту вноситься інформація про аудиторські фірми:

1) у складі яких за трудовим договором за основним місцем роботи працює не менше трьох аудиторів;

2) щодо яких є рішення Аудиторської палати України про визнання аудиторської фірми такою, що пройшла перевірку системи контролю якості аудиторських послуг;

3) які уклали договір страхування професійної відповідальності перед третіми особами – замовниками аудиту із сумою покриття, яка щорічно встановлюється Аудиторською палатою України;

4) які є публічними для суспільства через розкриття на власному веб-сайті в мережі Інтернет інформації, зміст та порядок розкриття

якої визначається Аудиторською палатою України»

З повним текстом законопроекту можна ознайомитись тут:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=40937

Таким чином, законодавець продовжує політику щодо недопуску до проведення обов'язкового аудиту аудиторів, які є фізичними особами-підприємцями, та аудиторських фірм, які не пройшли перевірку контролю якості аудиторських послуг.

У силу вищезазначеного, Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» радить:

1. Утриматися від проведення аудиторської перевірки кредитної спілки за результатами 2012011 року аудиторам, які є фізичними особами підприємцями.

2. Утриматися від проведення аудиторської перевірки кредитної спілки за результатами 2011 року аудиторськими фірмами, які отримали негативний висновок за результатами зовнішньої перевірки контролю якості, що проводить Аудиторська палата України.

3. Обирати для проведення аудиторської перевірки кредитної спілки за результатами 2011 року аудиторські фірми, які пройшли зовнішню перевірку контролю якості Аудиторської палати України.

Принагідно надаємо інформацію щодо Аудиторської фірми «АВС-Центр». Вона — одна з небагатьох пройшла зовнішню перевірку контролю якості Аудиторської палати України; її співвласником є Об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів».

**З повагою,
Голова Правління
Об'єднання кредитних спілок**

**Товариство з обмеженою відповідальністю
«АУДИТОРСКА ФІРМА
«АВС-ЦЕНТР»
Свідоцтво АПУ № 2437**

Товариство з обмеженою відповідальністю «Аудиторська фірма «АВС-Центр» (свідоцтво про державну реєстрацію юридичної особи від 07.11.2000 р.) є спеціалізованою компанією в сфері аудиту та бухгалтерського консультування, що здійснює професійну діяльність на підставі Свідоцтва Аудиторської палати України від 26 січня 2001 року № 2437, дія свідоцтва рішенням АПУ від 04.11.2010 р. № 221/3 подовжена до 04.11.2015 р.

ТОВ «АФ «АВС-Центр» відповідно до рішення Аудиторської палати України від 03.11.2011 року пройшла зовнішню перевірку контролю якості аудиторських послуг.

Окремою спеціалізацією ТОВ «АФ «АВС-Центр» є комплексний аудит кредитних спілок. З метою підвищення рівня прозорості, відкритості та забезпечення достовірності річної фінансової звітності та річних звітних даних кредитної спілки **головною метою аудиту кредитної спілки** є встановлення достовірності її бухгалтерської інформації, відповідності її господарських операцій законодавству та внутрішнім положенням, отриманих фінансових результатів та їх використання, отримання об'єктивної (зовнішньої) оцінки фінансового стану кредитної спілки.

ТОВ «АФ «АВС-Центр» пропонує кредитним спілкам такі види аудиторської перевірки:

- Проведення обов'язкового аудиту фінансової звітності кредитної спілки;
- Комплексна аудиторська перевірка кредитної спілки;
- Узгоджена аудиторська перевірка кредитної спілки.

Комплексна аудиторська перевірка кредитної спілки включає:

- перевірку організації та ведення бухгалтерського обліку;
- перевірку відповідності кредитної та депозитної діяльності внутрішнім правилам і нормативним положенням, а також оцінку якості «кредитного та депозитного портфелів»;
- перевірку відповідності діяльності органів управління (менеджменту) вимогам законодавства статуту, внутрішнім положенням та процедурам, а також оцінка «якості та доцільності» управлінських інструментів та загальної діяльності менеджменту.

За результатами перевірки ми надаємо:

- Висновок незалежного аудитора про звітність кредитної спілки за 2011 рік для подання до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України
- Звіт незалежного аудитора для інформування органів управління кредитної спілки про результати перевірки фінансової діяльності кредитної спілки за 2011 рік
- Аналіз економічного стану кредитної спілки (для інформування органів управління кредитної спілки).

Згідно з цією методикою комплексної перевірки, 8 кредитних спілок пройшли аудиторські перевірки в 2011 році та надали схвальні відгуки щодо отриманих результатів перевірки.

Результати комплексної аудиторської перевірки кредитної спілки, проведеної ТОВ «АФ «АВС-Центр» зараховуються «Програмою захисту вкладів» в якості обов'язкового щорічного моніторингу учасників ПЗВ та приймаються «Українською об'єднаною кредитною спілкою», як базис для прийняття рішення щодо видачі кредиту кредитній спілці.

Аудиторська фірма «АВС-Центр» пропонує Вам свої послуги в проведенні будь-якого з видів аудиторської перевірки!

Контакти:

Поштова адреса: 02260, м. Київ, вул. М. Раскової 23, офіс 211,

телефон (044) 495-19-78; 498-59-56;

E-mail audit@pzv.net.ua

Веб-адреса www.audit.pzv.net.ua

З повагою,

Директор ТОВ «Аудиторська фірма «АВС-Центр»

Тімуш Наталія Іванівна

Інформаційна розсилка ВАКС – ПЗВ від 5 вересня 2011 року

Щодо проведення аудиторських перевірок за результатами 2011 року та служби внутрішнього аудиту

І. 1 січня 2012 року набуває чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12 травня 2011 року № 3332-VI. Цим законом у новій редакції викладається частина четверта статті 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а саме:

«4. Публічні акціонерні товариства, підприємства-емітенти іпотечних облігацій, іпотечних сертифікатів, облігацій підприємств і сертифікатів фондів операцій з нерухомістю, а також професійні учасники фондового ринку, банки, страховики та **інші фінансові установи зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року**, що настає за звітним періодом, **оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях**».

Таким чином, для всіх кредитних спілок виникає 2 додаткових обов'язки:

1. Провести аудиторську перевірку за результатами 2011 року до 30 квітня 2012 року.

2. Опублікувати фінансову звітність на власній веб-сторінці та в періодичних чи неперіодичних друкованих виданнях.

ІІ. 26 травня 2011 року Аудиторська палата України затвердила нову редакцію Порядку ведення реєстру аудиторських фірм та аудиторів (набуває чинності з 01.01.2012 р.).

Нова редакція цього реєстру передбачає запровадження загального реєстру аудиторів та аудиторських фірм і Переліку аудиторських фірм, які мають право проводити обов'язковий аудит.

Відповідно до п. 2.1.3. Порядку «До Переліку аудиторських фірм вноситься інформація про аудиторські фірми:

а) за трудовим договором за основним місцем роботи в яких працює не менше трьох аудиторів;

б) щодо яких є рішення АПУ про визнання аудиторської фірми такою, що пройшла перевірку системи контролю якості аудиторських послуг;

в) що уклали договір страхування професійної

відповідальності перед третіми особами — замовниками аудиту;

г) які є публічними для суспільства через розкриття на власному веб-сайті в мережі Інтернет».

Ураховуючи, що нова редакція «Порядку ведення реєстру аудиторських фірм та аудиторів» містить ряд норм, які допускають неоднозначне трактування в частині проведення обов'язкового аудиту, а саме:

- Чи мають право проводити обов'язковий аудит аудитори, які є фізичними особами-підприємцями?
- Чи мають право проводити обов'язковий аудит аудитори, які є фізичними особами-підприємцями, й аудиторські компанії, які не пройшли перевірку контролю якості аудиторських послуг?
- Чи зобов'язані кредитні спілки проходити аудиторську перевірку виключно в аудиторських фірмах, які включені до Переліку аудиторських фірм, який є додатком до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів?

З метою з'ясування відповідей на ці питання ВАКС і ПЗВ було зроблено запит до Аудиторської палати України. *Відповідь Аудиторської палати читайте на сайті ВАКС (новина від 5 вересня).*

ІІІ. 8 січня 2012 року набудуть чинності зміни до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг України», внесені Законом України № 3462-VI від 2 червня 2011 року.

Статтею 15-1 цього Закону запроваджується обов'язковість створення служби внутрішнього аудиту в кредитних спілках. А саме:

«Стаття 15-1. Внутрішній аудит (контроль). 1. Вищий орган управління або наглядова рада фінансової установи утворює в її складі структурний підрозділ або визначає окрему посадову особу для проведення внутрішнього аудиту (контролю).

2. Внутрішній аудит (контроль) передбачає:

1) нагляд за поточною діяльністю фінансової установи;

2) контроль за дотриманням законів, нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, та рішень органів управління фінансової установи;

3) перевірку результатів поточної фінансової діяльності фінансової установи;

4) аналіз інформації про діяльність фінансо-

вої установи, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами фінансової установи;

5) виконання інших передбачених законами функцій, пов'язаних з наглядом та контролем за діяльністю фінансової установи.

3. Структурний підрозділ або окрема посадова особа, що проводить внутрішній аудит (контроль), підпорядковується наглядовій раді, а у разі, коли законодавством не вимагається обов'язкове утворення наглядової ради, — вищому органу управління фінансової установи та звітує перед ними.

Структурний підрозділ, який проводить внутрішній аудит (контроль), організаційно не залежить від інших підрозділів фінансової установи.

4. Законодавством з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг можуть бути встановлені особливості організації та проведення внутрішнього аудиту (контролю).

Пункт 3 прикінцевих положень Закону передбачає, що Фінансові установи зобов'язані протягом одного року з дня набрання чинності цим

Законом привести свою діяльність у відповідність із вимогами цього Закону.

Таким чином, у всіх кредитних спілках виникає обов'язок до 08 січня 2013 року створити службу внутрішнього аудиту.

Виконавча дирекція Всеукраїнської асоціації кредитних спілок та Правління «Програми захисту вкладів» хоче звернути Вашу увагу на таке:

1. Останнім часом Держфінпослуг досить часто змінює свою позицію щодо застосування тих чи інших норм права. В зв'язку з цим, неможливо спрогнозувати чи не розпочнеться застосування заходів впливу за проведення аудиторських перевірок іншими суб'єктами, окрім аудиторських фірм, які включені до Переліку.

2. Кредитним спілкам, які будуть проходити процедуру «переліцензування» наступного року, радимо оцінити ризики імовірності у відмові в задоволенні заяви на отримання ліцензії в зв'язку із невідповідністю процедури проходження аудиту. На наш погляд, імовірність такої відмови є мінімальною, однак вона може мати місце.

3. Не очікуючи 2013 року розглянути питання про створення служби внутрішнього аудиту.

ВАКС сприяє кредитним спілкам у створенні веб-сторінок

Шановні члени ВАКС!

У зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (зокрема до частини четвертої статті 14 Закону України), що набувають чинності 1 січня 2012 року, кредитні спілки зобов'язані не пізніше 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність разом з аудиторським висновком шляхом розміщення на власній веб-сторінці з опублікуванням у періодичних або неперіодичних виданнях.

Для тих, у кого такої можливості наразі немає, ВАКС пропонує створити веб-сторінку кредитної спілки при сайті асоціації — при цьому адреса сторінки кредитної спілки буде виглядати так: `xxxx.vaks.org.ua`, де `xxxx` — назва кредитної спілки латиницею.

Сторінка спілки може мати як індивідуальний дизайн, так і відповідати шаблону. Щодо вартості такої послуги, а також за додатковою інформацією звертайтеся до офісу ВАКС за телефонами (044) 278-30-68, 234-24-87 або пишіть на електронну адресу `office@vaks.org.ua`

Контактна особа — Анна Нагребельна

Увага! Ухвалюючи рішення щодо створення веб-сторінки кредитної спілки при сайті ВАКС, будь ласка, враховуйте терміни виконання вашого завдання, тому не відкладайте це на квітень 2012 року.